

Utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, zdravstvene ishode i javno zdravlje

Lovrek, Erin

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:918331>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

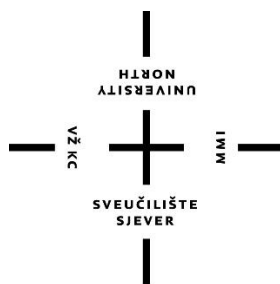
Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

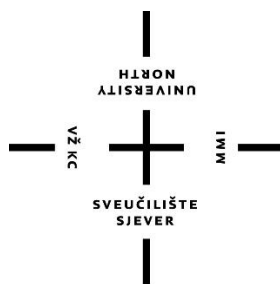
Sveučilište Sjever

Završni rad br. 1851/SS/2024

Utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, zdravstvene ishode i javno zdravlje

Erin Lovrek, 0336057011

Varaždin, rujan 2024. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za Sestrinstvo

Završni rad br. 1851/SS/2024

Utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, zdravstvene ishode i javno zdravlje

Student

Erin Lovrek, 0336057011

Mentor

Izv. prof. dr. sc. Tomislav Meštrović

Varaždin, rujan 2024. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za sestrinstvo

STUDIJ preddiplomski stručni studij Sestrinstva

PRISTUPNIK Erin Lovrek

MATIČNI BROJ 0336057011

DATUM 7.8.2024.

KOLEGIJ Javno zdravstvo

NASLOV RADA Utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, zdravstvene ishode i javno zdravlje

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU The impact of disinformation and misinformation on social behavior, health outcomes, and public health

MENTOR Izv. prof. dr. sc. Tomislav Meštrović

ZVANJE Izvanredni profesor; viši znanstveni suradnik

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. Doc. dr. sc. Sonja Obranić, predsjednica Povjerenstva
2. Izv. prof. dr. sc. Tomislav Meštrović, mentor
3. Valentina Novak, v. pred., članica
4. Izv. prof. dr. sc. Rosana Ribić, zamjenska članica
- 5.

Zadatak završnog rada

BROJ 1851/SS/2024

OPIS

Dezinformacije i misinformacije predstavljaju ozbiljan problem u suvremenom društvu, posebno u eri digitalnih medija gdje se netočne informacije mogu brzo širiti i dosegnuti široku publiku. Dezinformacije su namjerno lažne informacije plasirane s ciljem zavaravanja, dok su misinformacije nenamjerno netočne informacije koje se šire zbog neznanja ili neprovjerenih izvora. Utjecaj ovih netočnih informacija može biti dalekosežan, obuhvaćajući promjene u društvenom ponašanju, pogoršanje zdravstvenih ishoda i ugrožavanje javnog zdravlja. Ljudi često donose odluke o svom zdravlju i ponašanju na temelju informacija koje konzumiraju, te dezinformacije i misinformacije mogu dovesti do opasnih i štetnih odluka. U skupu ovog završnog rada će se:

- Definirati pojmovi dezinformacija i misinformacija;
- Opisati mehanizmi širenja netočnih informacija u digitalnoj eri;
- Analizirati utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, uključujući povjerenje u institucije i međuljudske odnose;
- Istražiti kako dezinformacije i misinformacije utiču na zdravstvene ishode;
- Opisati mjere i strategije za borbu protiv širenja netočnih informacija te ulogu medicinske sestre - uključujući medijsku pismenost, provjeru činjenica i ulogu zdravstvenih i obrazovnih institucija.

ZADATAK URUČEN

23.08.2024.

MENTOR Tomislav Meštrović

Predgovor

Sestrinstvo je bio moj prvi izbor pri upisu na fakultet. Oduvijek me privlačila ideja pomoći ljudima u potrebi i pružati im njegu koja im je potrebna. Smatram da je to poziv koji donosi svakodnevne izazove i stalnu priliku za učenje i osobni rast. Kao empatična i odgovorna osoba, vjerujem da su ove osobine ključne za uspješnu sestru, jer briga za pacijente zahtijeva veliko srce i posvećenost.

Kao studentica sestrinstva, tijekom studija sam prepoznala važnost točnih informacija u zdravstvenoj skrbi i njihov utjecaj na cjelokupno društvo. Tema ovog završnog rada, "Utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, zdravstvene ishode i javno zdravlje," odabrana je zbog značajnog utjecaja koje netočne informacije mogu imati na sve ljude, ne samo na pojedince već i na širu zajednicu. Istraživanjem ove teme željela sam bolje razumjeti izazove koje dezinformacije predstavljaju za javno zdravlje i kako one oblikuju društveno ponašanje.

Zahvaljujem se svom mentoru, izv. prof. dr. sc. Tomislavu Meštroviću, na podršci i smjernicama tijekom pisanja ovog rada. Također zahvaljujem svojoj obitelji i prijateljima na neizmornoj podršci i razumijevanju kroz sve faze ovog procesa. Posebno zahvaljujem svojim kolegama i kolegicama s fakulteta na motivaciji i zajedničkom učenju koje su mi pomogli u oblikovanju ovog rada.

Sažetak

Infodemija, kao fenomen prekomjernog širenja informacija, predstavlja jedan od ključnih izazova suvremenog društva. Posebno je izražena s razvojem digitalnih medija i društvenih mreža koje omogućuju brzo širenje netočnih ili lažnih informacija. Dezinformacije i misinformacije ne utječu samo na percepciju stvarnosti, već imaju ozbiljne posljedice na društveno ponašanje i zdravstvene ishode. Cilj ovog rada je istražiti na koje načine lažne informacije oblikuju ponašanje i stavove ljudi te kako negativno utječu na javno zdravlje, s naglaskom na ulogu zdravstvenih radnika u suzbijanju ovog fenomena.

Metode korištene u istraživanju uključuju anketiranje korisnika društvenih mreža kako bi se procijenili njihovi stavovi prema provjeravanju informacija i povjerenju u različite izvore. Anketa je provedena online putem različitih platformi, a analizirani su odgovori ukupno 63 sudionika. Prikupljeni podaci obrađeni su statističkim metodama kako bi se utvrdila razina medijske pismenosti i njezina povezanost s osjetljivošću na dezinformacije. Metodološki pristup obuhvaća kvantitativnu analizu uzorka te interpretaciju dobivenih rezultata.

Rezultati istraživanja pokazali su da značajan dio ispitanika ima nižu razinu medijske pismenosti, što ih čini podložnima prihvaćanju i dijeljenju netočnih informacija. Utvrđeno je da mnogi ispitanici ne provjeravaju točnost informacija koje konzumiraju na društvenim mrežama, što dodatno otežava borbu protiv dezinformacija. Također, rezultati ukazuju na važnost edukacije o prepoznavanju i provjeravanju pouzdanosti izvora informacija, posebno u kontekstu zdravstvenih tema.

U zaključku rada naglašava se potreba za kontinuiranim obrazovanjem i podizanjem svijesti o medijskoj pismenosti među općom populacijom. Posebno su istaknute visoko educirane medicinske sestre i tehničari koji, kroz edukaciju pacijenata i pružanje točnih informacija, imaju značajnu ulogu u borbi protiv širenja dezinformacija. Edukacija o kritičkom promišljanju i odgovornom korištenju informacija ključna je za smanjenje štetnih posljedica infodemije na javno zdravlje.

Ključne riječi: infodemija, medijska pismenost, dezinformacije, misinformacije, društvene mreže, kritičko razmišljanje.

Abstract

The infodemic, as a phenomenon of excessive information dissemination, represents one of the key challenges of modern society. It is especially prominent with the development of digital media and social networks, which enable the rapid spread of inaccurate or false information. Disinformation and misinformation not only affect the perception of reality but also have serious consequences on social behavior and health outcomes. The aim of this paper is to explore how false information shapes people's behavior and attitudes and how it negatively affects public health, with an emphasis on the role of healthcare workers in combating this phenomenon.

The methods used in the research include surveying social media users to assess their attitudes toward fact-checking and trust in various sources. The survey was conducted online through different platforms, and the responses of a total of 63 participants were analyzed. The collected data were processed using statistical methods to determine the level of media literacy and its correlation with susceptibility to disinformation. The methodological approach encompasses a quantitative analysis of the sample and the interpretation of the obtained results.

The research results showed that a significant portion of respondents has a lower level of media literacy, making them susceptible to accepting and sharing inaccurate information. It was found that many respondents do not verify the accuracy of the information they consume on social media, further complicating the fight against disinformation. Additionally, the results highlight the importance of education on recognizing and verifying the reliability of information sources, especially in the context of health topics.

In conclusion, the paper emphasizes the need for continuous education and raising awareness about media literacy among the general population. Highly educated nurses and technicians, who play a significant role in combating the spread of disinformation through patient education and providing accurate information, are particularly highlighted. Education on critical thinking and responsible use of information is crucial to reducing the harmful effects of the infodemic on public health.

Keywords: infodemic, media literacy, disinformation, misinformation, social networks, critical thinking.

Popis korištenih kratica

COVID-19 - Coronavirus Disease 2019

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
2. Infodemija	3
2.1. Infodemiologija	3
2.2. Povijest širenja informacija i dezinformacija	4
3. Misinformacije i dezinformacije	5
3.1. Misinformacije	5
3.1.1. Vrste misinformacija na društvenim mrežama	6
3.2. Dezinformacije	6
3.3. Uloga korisnika društvenih mreža u širenju misinformacija	7
4. Utjecaj digitalnih platformi na širenje informacija.....	9
4.1. Fizički/zdravstveni utjecaj infodemije.....	9
4.2. Psihološki aspekti infodemiologije	10
4.3. Politizacija infodemije	11
4.4. Utjecaj infodemije tijekom pandemije COVID-19 na zdravstveno ponašanje.....	12
5. Mjere za suzbijanje infodemije.....	13
5.1. Medijska pismenost	14
6. Uloga medicinskih sestara i tehničara u suzbijanju dezinformacija i misinformacija te njihovom utjecaju na javno zdravlje.....	16
6.1. Edukacija pacijenata i zajednice	16
6.2. Promocija zdravih ponašanja	16
6.3. Pružanje točnih informacija i borba protiv dezinformacija	17
6.4. Teorije zavjere i njihov utjecaj na povjerenje u cjepiva tijekom pandemije COVID-19.....	17
7. Ciljevi i istraživačka pitanja	19
7.2. Opis uzorka	19
7.3. Opis instrumenta.....	19
7.4. Opis prikupljanja i obrade podataka	20
8. Rezultati.....	21
9. Rasprava.....	38
10. Zaključak.....	42
11. Literatura	43
12. Popis tablica	46
13. Prilog.....	48

1. Uvod

U suvremenom dobu, infodemija se manifestira kao izazov koji proširuje tradicionalne granice preopterećenosti informacijama. Kombinira preopterećenje sa širenjem neprovjerenih, netočnih informacija, intenzivirano razvojem digitalnih tehnologija i društvenih medija. Ovaj fenomen utječe na sposobnost ljudi da razlikuju točne od netočnih informacija, što dovodi do povećane javne zbunjenosti i nepovjerenja. Efikasno suprotstavljanje zahtijeva strategije koje promiču medijsku pismenost i kritičko razmišljanje, uključujući obrazovanje u medijskoj pismenosti kao sredstva za osnaživanje pojedinaca, jasne načine provjere činjenica, i stručno sudjelovanje u javnim raspravama kako bi se razjasnile složene teme i suzbile netočne informacije. Infodemiolozi, specijalizirani za analizu širenja informacija u digitalnom okruženju, važni su u razvoju strategija za suzbijanje dezinformacija, posebno tijekom zdravstvenih kriza. Takav pristup omogućava bržu reakciju na netočne informacije i razvoj ciljanih obrazovnih kampanja za izgradnju otpornijeg i informiranijeg društva.

U području zdravstvene njege i sestринства, infodemija predstavlja posebno ozbiljan problem. Dezinformacije o zdravstvenim temama mogu dovesti do pogrešnih odluka pacijenata, smanjenog povjerenja u zdravstvene radnike i institucije, te opasnih posljedica po javno zdravlje. Primjerice, netočne informacije o sigurnosti i učinkovitosti cjepiva mogu rezultirati niskim stopama cijepljenja, što povećava rizik od izbijanja epidemija. Slično, netočne vijesti o tretmanima i terapijama mogu navesti pacijente da izbjegavaju učinkovite medicinske tretmane u korist nedokazanih i potencijalno štetnih alternativa.

Kao budući zdravstveni profesionalci, studenti sestринства moraju biti svjesni opasnosti koje infodemija nosi. Potrebno je razvijati vještine kritičkog promišljanja i medijske pismenosti kako bi se mogli efikasno suprotstaviti širenju dezinformacija. Edukacija o prepoznavanju i suzbijanju netočnih informacija trebala bi biti sastavni dio obrazovnog proces. Time se osigurava da budući zdravstveni radnici budu opremljeni potrebnim alatima za borbu protiv infodemije, ali i da mogu educirati pacijente i širu javnost o važnosti provjeravanja informacija.

Infodemija također naglašava potrebu za kontinuiranim obrazovanjem i profesionalnim razvojem zdravstvenih radnika. S obzirom na brzinu kojom se informacije šire i mijenjaju, zdravstveni radnici moraju biti u tijeku s najnovijim spoznajama i metodama za provjeru informacija. To uključuje razumijevanje načina na koji se netočne informacije šire, kao i alata i resursa dostupnih za njihovo prepoznavanje i suzbijanje.

Kao studentica sestrištva, svjesna sam važnosti pouzdanih informacija u pružanju kvalitetne zdravstvene njege. Infodemija predstavlja izazov koji zahtijeva proaktivan pristup kako bi se osiguralo da pacijenti primaju točne i pouzdane informacije. Uloga zdravstvenih radnika u ovom kontekstu nije samo pružanje medicinske njege, već i edukacija pacijenata o važnosti provjeravanja informacija i kritičkog promišljanja.

Cilj istraživanja u ovom radu bio je procijeniti razinu svijesti i izloženosti ispitanika netočnim informacijama, analizirati stavove prema izvorima informacija, te spremnost na provjeru istinitosti prije dijeljenja ili prihvatanja informacija. Prikupljeni podaci usmjereni su na jačanje informacijske pismenosti kako bi se pojačala društvena otpornost na infodemiju.

Infodemija ima dubok utjecaj na zdravstveni sektor, osobito u područjima koja ovise o povjerenju između pacijenata i zdravstvenih radnika. Pogrešne informacije mogu uzrokovati pacijentima da sumnjaju u preporuke svojih liječnika i medicinskih sestara, što može dovesti do nepridržavanja terapijskih režima, odgađanja traženja medicinske pomoći ili prihvatanja neučinkovitih ili štetnih tretmana. U takvom okruženju, medicinske sestre i tehničari često postaju prvi linijski zdravstveni radnici koji se moraju nositi s posljedicama netočnih informacija.

2. Infodemija

Vrsta informacija koju ljudi dobivaju drastično se promijenila zbog pojave interneta. Dok su se ranije oslanjali na tradicionalne medije poput radija i televizije, koji su nudili vijesti iz više ili manje pouzdanih izvora, sada su pojedinci sve više izloženi internetskim izvorima informacija, uključujući društvene mreže i web stranice, gdje svatko može pisati razne istinite i neistinite informacije. To omogućava bilo kome da objavi informacije bez potrebe za provjerom činjenica ili uredničkom prosudbom [1].

Društveni mediji igraju ključnu ulogu u širenju dezinformacija i netočnih vijesti o aktualnim političkim i društvenim događajima. Dezinformacije o suvremenim problemima šire se nevjerojatnom brzinom na društvenim mrežama, što može dovesti do promjene mišljenja, poticanja političkih agendi ili zbunjivanja javnosti [2].

Infodemija je fenomen koji obuhvaća preveliku količinu informacija, uključujući i one koje su iskrivljene ili zavaravajuće, a koje se brzo šire u digitalnom i fizičkom okruženju tijekom epidemija. To izaziva konfuziju i potiče na rizično ponašanje, što može ozbiljno ugroziti zdravlje pojedinaca i društva. Infodemijom se narušava povjerenje u zdravstvene vlasti i otežava pružanje odgovarajućih odgovora na zdravstvene krize. Brzo širenje informacija, potaknuto rastućom digitalizacijom i proširenjem društvenih medija, olakšava komunikaciju, ali također može pojačati i štetne poruke [3].

Iskustvo s infodemijom pokazuje nedostatak opremljenosti za njezino suočavanje te potrebu za razvojem metodologija i alata za upravljanje velikim količinama informacija. Nagli porast obujma informacija ima direktne posljedice na njihovu dostupnost, kvalitetu, vidljivost i valjanost, dok brza generacija novih informacija stvara poteškoće u procjeni, filtriranju, primjeni i praćenju, što otežava koordinaciju istraživačkih napora [4].

2.1. Infodemiologija

Infodemiologija je brzo rastuća disciplina koja prati i analizira prekomjernu količinu medicinskih informacija na internetu. Koristi različite metode poput analize tražilica i pregleda relevantnih publikacija kako bi informirala javno zdravstvo i politiku.

Osim toga, istraživanja infodemiologije pokazuju da informacije pronađene online utječu na ponašanje i stavove korisnika o zdravstvenim temama. Postoje inicijative za

poboljšanje kvalitete medicinskih informacija na internetu i educiranje korisnika o procjeni pouzdanosti informacija.

Infodemiologija može imati značajan utjecaj na javno zdravlje i politiku. Širenje netočnih informacija može negativno utjecati na zajednicu, dok pravilno informiranje može doprinijeti povećanju medicinskog znanja i promjeni stavova [5].

2.2. Povijest širenja informacija i dezinformacija

Društvene mreže postoje od početka ljudske povijesti. Da bi preživjeli, a zatim poboljšali svoj život, ljudi su uvijek ovisili o rođacima i prijateljima. Međutim, takve mreže rijetko su prikazane u povijesnim spisima i teško je razumjeti koliko su bile važne za svaku civilizaciju. Temeljita istraživanja društvenih mreža započela su tek u prvoj polovici 20. stoljeća u sociološkoj zajednici.

Internet i Svjetska mreža stvorili su novi medij za manifestaciju društvenih mreža i razne internetske društvene mreže široko su prihvaćene. Danas, osim što služe kao alat za interakciju s prijateljskom zajednicom, internetske društvene mreže koriste se i u razne poslovne i informativne svrhe. Služe, na primjer, kao marketinški mediji, te se također natječu s dobro uspostavljenim medijskim izvorima poput novina, televizije i radija [6].

Termin "infodemija" prvi je put upotrijebljen 2003. godine od strane D. J. Rothkopfa kako bi opisao prekomjerno širenje informacija, često neprovjerenih ili netočnih. Rothkopf je u svojem radu naglasio kako velika količina informacija može otežati javno razumijevanje i odgovor na zdravstvene krize [5].

S druge strane, "infodemiologija" kao termin i koncept uveo je Gunther Eysenbach, koji se smatra inovativnim u primjeni internetskih podataka i alata za javno zdravlje i epidemiologiju. Iako su termini "infodemija" i "infodemiologija" usko povezani, fokusiraju se na različite aspekte problema: prvi se odnosi na problem, a drugi na metodološki pristup rješavanju ili istraživanju tog problema. Eysenbach je ovaj koncept predstavio kasnije, koristeći internetske podatke za praćenje i analizu širenja informacija i bolesti, čime se uspostavlja kao metodologija istraživanja [4].

3. Misinformacije i dezinformacije

Kada se razmatraju netočne informacije i njihovo širenje na društvenim mrežama, važno je razlikovati dvije vrste neistinitih informacija. Prema istraživačima sa Sveučilišta Indiana, ove dvije vrste informacija često se brzo šire zbog preopterećenosti informacijama i kratkog raspona pažnje korisnika, što smanjuje sposobnost društvenih mreža da razlikuju sadržaj prema kvaliteti. Društvene mreže su javni forum na kojem svatko može objavljivati bilo kakve informacije, uključujući i medijske kuće, bez obveze provjere točnosti. Korisnici stoga moraju sami procijeniti sadrže li informacije na njihovim društvenim mrežama netočne ili obmanjujuće sadržaje [7].

Pojmovi "misinformacija" i "dezinformacija" nisu sinonimi, iako se često koriste kao da jesu. Netočno izvještavanje koje proizlazi iz pogrešaka naziva se misinformacija; ovaj pojam ne podrazumijeva namjernu prijevaru. S druge strane, dezinformacija se odnosi na namjerno širenje netočnih informacija s ciljem obmane drugih. Dezinformacija je uvijek oblik misinformacije, ali misinformacija može biti dezinformacija, ovisno o namjeri [8]. Primjerice, ako se u članku o političkoj osobi otkrije netočnost, to je dezinformacija ako je pogreška bila namjerna [9]. S obzirom na to da je ponekad teško utvrditi namjeru, ovi se pojmovi često koriste naizmjenično [8].

3.1. Misinformacije

Misinformacija se odnosi na širenje netočnih informacija bez svijesti o njihovoj netočnosti, obično zbog toga što su ih korisnici dobili od prijatelja ili drugih izvora. Efekt eho komore značajno doprinosi ovom fenomenu; algoritmi društvenih mreža preporučuju određene informacije korisnicima na temelju njihove povijesti, društvenih grupa i kruga prijatelja. Kada jedan prijatelj vidi određeni sadržaj, taj sadržaj se preporučuje i drugim prijateljima, potičući daljnje dijeljenje. Ovaj sustav preporuka također motivira korisnike da dijele informacije, čak i kada nisu sigurni u njihovu točnost. Ljudi koji dijele iste stavove ili pripadaju istoj političkoj skupini često dijele informacije koje su u skladu s njihovim uvjerenjima bez provjere istinitosti [6].

3.1.1. Vrste misinformacija na društvenim mrežama

a) Clickbait

Clickbait se odnosi na senzacionalističke naslove ili sadržaj koji je namijenjen privlačenju pažnje čitatelja apeliranjem na njihove emocije ili znatiželju. Cilj clickbaita je privući korisnike da se uključe u sadržaj kako bi se ostvario prihod od oglasa. Ovakav sadržaj često nema mnogo stvarnih informacija, već razvlači oskudni materijal kroz više stranica kako bi se povećao broj oglasa prikazanih korisnicima. Takvi naslovi i sadržaji mogu širiti netočnosti, jer čitatelji često dijele sadržaj sa svojim prijateljima bez provjere njegove točnosti [10].

b) Obmanjujući naslovi

Obmanjujući naslovi, poput clickbaita, koriste se kako bi privukli pažnju apelirajući na emocije i znatiželju. Čak i ako je sadržaj članka točan, naslov može stvoriti pogrešan dojam ako je obmanjujući. Mnogi korisnici društvenih mreža dijele članke samo na temelju naslova, a da pritom ne pročitaju cijeli tekst, što može dovesti do širenja netočnih informacija [10].

c) Propaganda

Propaganda je pristrana i potencijalno obmanjujuća informacija koja se širi s ciljem uvjeravanja publike da usvoji određena stajališta. Propaganda koristi različite tehnike, uključujući emocionalne apele, djelomične istine i svjedočanstva poznatih osoba kako bi podržala svoje stajalište [10].

d) Satira

Satira je oblik parodije koji imitira stvarne izvore vijesti i koristi humor kako bi istaknuo apsurdne ili kritizirao stvarne događaje. Zbog svog sarkastičnog tona, satira može biti pogrešno shvaćena kao stvarna informacija. Iako satira nije namijenjena manipulaciji, može imati sličan učinak kao netočne informacije ako se ne shvati ispravno [10].

3.2. Dezinformacije

Dezinformacija se definira kao netočna informacija koja je namijenjena zavarati druge i namjerno se širi s ciljem manipulacije istinom i činjenicama. Temelj dezinformacije je zlonamjerno i obmanjujući. Ovo se razlikuje od misinformacija koje se šire nenamjerno, bez

namjere da naude. Brzo širenje dezinformacija u digitalnom dobu, posebno putem platformi društvenih medija može imati ozbiljne posljedice [11].

Pojavila se prije interneta i često je povezana s političkim temama kao što su migracija, vakcinacija i politike o rodnoj ravnopravnosti, rasi, religiji i drugo. Prijelaz komunikacije na internet pridonio je brzom širenju dezinformacija, osobito zbog modela poslovanja velikih online platformi koje koriste naše osobne podatke za profit. Dezinformacija je tijekom globalne pandemije poticala nasilje i diskriminaciju protiv marginaliziranih grupa i povezana je s niskim stopama vakcinacije i podriivanjem povjerenja javnosti u novinarstvo. Širenje dezinformacija online kompleksan je društveni problem, čiji su korijeni u poslovnim modelima platformi poput Meta (Facebook) ili TikToka. Ti modeli koriste automatizirano odlučivanje za kreiranje personaliziranih vijesti ili rezultata pretrage i ciljanih oglasa, što se oslanja na intruzivno praćenje naših online aktivnosti. To vodi do širenja senzacionalističkog sadržaja i dezinformacija, ugrožavajući ljudska prava i demokraciju širom svijeta [12].

3.3. Uloga korisnika društvenih mreža u širenju misinformacija

Misinformacije su se proširile na društvenim mrežama tijekom posljednjeg desetljeća. Podaci o korisnicima, poput demografskih informacija i povijesti korištenja interneta, koriste se za ciljanje određenih skupina s ciljem povećanja angažmana. Na taj način, sadržaji mogu brzo dobiti na popularnosti i proširiti se na široku publiku. Svaka platforma društvenih mreža ima svoj način doprinošenja širenju netočnih informacija, što utječe na način na koji ljudi pristupaju temama kao što su politika, zdravlje i druge važne teme [13].

Korisnici društvenih mreža često sudjeluju u širenju misinformacija zbog načina na koji algoritmi ovih platformi prikazuju i promoviraju sadržaj. Algoritmi velikih online platformi, kao što su sustavi za preporuku sadržaja, prilagođavaju prikazani sadržaj na temelju korisničkih preferencija i povijesti pretraga. Ovi algoritmi favoriziraju sadržaj koji generira visoku razinu angažmana, što često uključuje misinformacije jer izazivaju emocionalne reakcije i potiču korisnike na dijeljenje.

U izvještaju se ističe da se misinformacije šire na društvenim mrežama jer algoritmi često promoviraju sadržaj koji je kontroverzan ili polarizirajući, budući da takav sadržaj privlači više pažnje. Ovaj proces vodi stvaranju tzv. "mjehurića filtera", u kojima korisnici većinu vremena vide samo one informacije koje su u skladu s njihovim postojećim stavovima.

Zbog prirode algoritama i načina na koji su informacije prilagođene korisnicima, društvene mreže postaju plodno tlo za širenje misinformacija. To dodatno naglašava potrebu za kritičkim razmišljanjem i pažljivom provjerom informacija prije nego što ih korisnici podijele s drugima [12].

4. Utjecaj digitalnih platformi na širenje informacija

Društvene mreže su uvijek igrale važnu ulogu u ljudskoj povijesti. Ljudi su oduvijek oslanjali na svoje obitelji i prijatelje kako bi preživjeli i unaprijedili svoj život.

S razvojem interneta i Svjetske mreže, otvorio se novi prostor za razvoj društvenih mreža, što je rezultiralo širokom prihvaćenošću raznih online platformi. Danas, osim što omogućuju interakciju s prijateljima, internetske društvene mreže postale su ključni alat i za poslovne i informativne svrhe. One služe kao važan marketinški kanal te se natječu s tradicionalnim medijima kao što su novine, televizija i radio [6].

Razumijevanje namjera korisnika i dinamike društvenih medija ključno je u borbi protiv netočnih vijesti. Korisnički podaci prodaju se oglašivačima, što rezultira ciljanim oglašavanjem prema interesima i povijesti pretraživanja korisnika. Razumijevanje filtriranja vijesti na temelju prikupljenih podataka pomaže postati svjesniji vlastitih pristranosti. Svaka društvena medijska platforma doprinosi dezinformacijama na svoj jedinstven način, utječući na način na koji ljudi pristupaju temama poput politike, zdravlja i drugih tema [14].

4.1. Fizički/zdravstveni utjecaj infodemije

Infodemija, odnosno preplavljenost informacijama tijekom zdravstvenih kriza, utječe na fizičko zdravlje pojedinaca na više načina. Jedan od glavnih problema jest širenje netočnih ili lažnih zdravstvenih informacija, koje mogu dovesti do pogrešnih zdravstvenih odluka. Primjerice, infodemija može potaknuti pojedince na korištenje neodobrenih ili neprovjerenih medicinskih tretmana i terapija, čime se povećava rizik od štetnih učinaka na zdravlje [15]. Osim toga, dezinformacije koje se šire putem društvenih mreža i drugih digitalnih platformi mogu dovesti do povećane anksioznosti, stresa i drugih psihičkih stanja koja negativno utječu na fizičko zdravlje [16].

Kritična je uloga društvenih medija u širenju dezinformacija, gdje se brzom i dalekosežnom distribucijom informacija pogrešno tumačenje znanstvenih spoznaja može dodatno pogoršati. To ne samo da utječe na pojedinačne izbore i ponašanje u pogledu zdravlja, već i na širu javnozdravstvenu sliku, potičući na primjer, oklijevanje oko cijepljenja ili nepridržavanje preporučenih preventivnih mjera [15].

Na individualnoj razini, utjecaj infodemije može se manifestirati kroz izbjegavanje ili odgodu traženja medicinske pomoći zbog straha ili nepovjerenja prema zdravstvenom sustavu,

što može dovesti do pogoršanja postojećih stanja ili razvoja novih zdravstvenih problema. Također, na globalnoj razini, infodemija utječe na mentalno zdravlje, povećavajući osjećaj anksioznosti i panike među populacijom, što ima neposredne i dugotrajne fizičke posljedice na zdravlje [17].

U borbi protiv infodemije i njenog negativnog utjecaja na fizičko zdravlje, ključno je jačanje digitalne i zdravstvene pismenosti pojedinaca kako bi mogli kritički procjenjivati informacije koje primaju i donositi informirane odluke o svojem zdravlju [15].

4.2. Psihološki aspekti infodemiologije

Psihološki utjecaj infodemije može biti velik, posebice u kontekstu globalnih zdravstvenih kriza. Pojedinci se mogu naći suočeni s ogromnim količinama informacija, što često rezultira osjećajem preplavljenosti i neizvjesnosti. Ovaj stalni priliv, posebno kada je riječ o proturječnim ili lažnim informacijama, može izazvati značajan mentalni stres i anksioznost. Takvi uvjeti stvaraju temelj za psihološku nestabilnost, gdje neprestano preispitivanje što je istina a što nije može izazvati paralizu donošenja odluka ili čak apatiju prema pokušajima razlikovanja točnih od netočnih informacija

Dezinformacije igraju posebno destruktivnu ulogu u psihološkom aspektu infodemije, utječući ne samo na formiranje stavova i uvjerenja, već i na emocionalno stanje pojedinca. Lažne informacije koje se šire mogu potaknuti strah i paniku, što je posebno vidljivo u slučaju dezinformacija o zdravstvenim rizicima ili neefikasnosti medicinskih intervencija. Takav utjecaj dezinformacija dovodi do dodatne anksioznosti među populacijom, potičući osjećaj bespomoćnosti i skepse prema zdravstvenim autoritetima i znanstvenim spoznajama [18].

Psihološki pritisak koji proizlazi iz infodemije može rezultirati dugotrajnim mentalnim zdravstvenim problemima. Konstantna izloženost stresu i anksioznosti povezana je s razvojem ili pogoršanjem depresivnih stanja, anksioznih poremećaja, pa čak i posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP), posebice u situacijama kada se osobe suočavaju s izravnim posljedicama dezinformacija, poput gubitka voljenih zbog krivih zdravstvenih odluka temeljenih na lažnim informacijama [19].

Rješenje ovog problema zahtijeva sveobuhvatan pristup, uključujući jačanje medijske i informacijske pismenosti među stanovništvom kako bi se pojedinci opremili alatima potrebnim za kritičku analizu informacija koje primaju. Također, važno je pružiti psihološku podršku

onima koji su pod utjecajem infodemije, potičući otvorenu komunikaciju o mentalnom zdravlju i destigmatizaciju psiholoških problema [16].

4.3. Politizacija infodemije

Politizacija infodemije manifestira se kroz upotrebu informacija u političke svrhe tijekom epidemija i pandemija, kao i kroz utjecaj političkih interesa na širenje dezinformacija i povjerenje u zdravstvene autoritete. Upotreba informacija u političke svrhe tijekom zdravstvenih kriza može imati znatne posljedice na javnozdravstvene mjere i opću dobrobit populacije. Politički akteri mogu koristiti dezinformacije ili selektivno širiti informacije kako bi oblikovali javno mnijenje, potkrijepili svoje agende ili diskreditirali političke protivnike, što može dovesti do konfuzije i smanjenja povjerenja u zdravstvene autoritete i znanstvenu zajednicu.

Utjecaj političkih interesa na širenje dezinformacija može biti posebno izražen u kontekstu globalnih zdravstvenih kriza, gdje brza i točna komunikacija postaje ključna za suzbijanje bolesti. Kada politički motivi prevagnu nad javnozdravstvenim ciljevima, to može dovesti do širenja dezinformacija, što zauzvrat može otežati provedbu efikasnih mjera za kontrolu epidemije ili pandemije. Takvo stanje ne samo da utječe na sposobnost pojedinaca da donose informirane odluke o svojem zdravlju, već i na opće povjerenje u institucije i procese donošenja odluka koji su ključni za upravljanje zdravstvenom krizom.

Smanjenje povjerenja u zdravstvene autoritete, potaknuto politizacijom infodemije, ima dalekosežne posljedice na javno zdravlje. To može voditi do otpora prema zdravstvenim preporukama, smanjenja stope cijepljenja i općenito slabijeg odaziva na javnozdravstvene mjere. U konačnici, politizacija infodemije može ugroziti javnozdravstvene napore i povećati broj žrtava tijekom zdravstvenih kriza [20].

Suočavanje s ovim izazovima zahtijeva transparentnost, dosljednost i suradnju između zdravstvenih i političkih lidera, s ciljem promicanja istinitih informacija i jačanja povjerenja javnosti u zdravstvene autoritete. Također, važno je jačanje medijske pismenosti među stanovništvom kako bi se pojedinci osposobili za kritičko vrednovanje informacija koje primaju [16].

4.4. Utjecaj infodemije tijekom pandemije COVID-19 na zdravstveno ponašanje

Pandemija COVID-19 nije samo donijela globalnu zdravstvenu krizu, već je i pokrenula snažnu infodemiju, odnosno preplavljenost informacijama koje su često zbunjujuće i proturječne. Ovaj fenomen znatno je otežao razlikovanje točnih informacija od onih netočnih, što je utjecalo na ponašanje ljudi u kontekstu zaštitnih mjera i povjerenja prema zdravstvenim autoritetima.

Dezinformacije, koje se svjesno i namjerno šire kako bi obmanule populaciju, bile su posebno opasne tijekom pandemije. Primjerice, određene skupine plasirale su informacije s ciljem potkopavanja povjerenja u sigurnost i učinkovitost cjepiva, što je dovelo do niskih stopa cijepljenja u određenim regijama [16]. Takve informacije često su bile usmjerene prema ranjivim skupinama i iskoristile su strah i nepovjerenje kako bi utjecale na zdravstvene odluke ljudi [19].

S druge strane, misinformacije, koje se šire nenamjerno zbog nedostatka provjere informacija, također su imale snažan utjecaj. Zbog pogrešno shvaćenih ili nepotpunih informacija, mnogi su ljudi donosili odluke koje nisu bile u skladu s preporukama stručnjaka, primjerice o pravilnom nošenju zaštitnih maski ili održavanju socijalne distance. To je povećalo širenje virusa i dovelo do većeg broja hospitalizacija [18]. Misinformacije su također izazvale zbunjenost kod mnogih ljudi u vezi s pravilnim postupcima za sprječavanje infekcije, što je dodatno opteretilo zdravstveni sustav [16].

Veliku ulogu u širenju i jačanju infodemije imale su digitalne platforme, posebice društvene mreže. Zbog svoje prirode, društvene mreže omogućuju brzo širenje informacija, ali istovremeno pružaju idealne uvjete za dezinformacije i misinformacije. Korištenje algoritama koji favoriziraju sadržaje s visokim angažmanom dodatno je povećalo vidljivost netočnih informacija, a njihova brzina širenja često je nadmašivala službene provjere činjenica [22].

U borbi protiv infodemije, visoko educirane medicinske sestre i tehničari imali su značajnu ulogu u pružanju zdravstvene skrbi, ali i u edukaciji pacijenata i zajednice o važnosti korištenja pouzdanih izvora informacija. Osim što su promovirali zdrava ponašanja i dijelili provjerene informacije, njihov rad je pridonio smanjenju negativnih učinaka infodemije [16]. Sposobnost da pravovremeno prepoznaju i reagiraju na širenje netočnih informacija pomogla je u očuvanju povjerenja pacijenata i poboljšanju javnozdravstvenih rezultata [19].

5. Mjere za suzbijanje infodemije

S obzirom na trenutne trendove u širenju informacija i dezinformacija, očekuje se da će se problematika infodemije dodatno pogoršati u budućnosti. Naime, širenje dezinformacija i mržnje, kao i sociokulturni sukobi, dovode do erozije zajednički prihvaćenog znanja i definicije činjenica. Digitalni jaz između onih koji su "prosvijetljeni" informacijama zasnovanim na razumu i znanstvenom istraživanju te onih koji su pod utjecajem dezinformacija postaje sve izraženiji, što dodatno produbljuje razlike unutar zajednica. U borbi protiv infodemije, jedan od ključnih pristupa jest razvoj i primjena inovativnih tehnologija za detekciju dezinformacija. Naime, uvođenje naprednih metoda zasnovanih na sadržaju, društvenom kontekstu, spajanju značajki i dubokom učenju mogu biti učinkoviti u identificiranju i suzbijanju dezinformacija. Ove metode koriste različite lingvističke i stilističke značajke kako bi razlikovale stvarne od lažnih informacija, čime se olakšava borba protiv širenja lažnih vijesti i drugih oblika dezinformacija [21].

Nadalje, iznimno je važna edukacija javnosti i novinara. Važno je informirati javnost i novinare o metodama provjere činjenica i izvora kako bi se povećala otpornost na dezinformacije. Predlaže se uključivanje programa medijske pismenosti u obrazovne kurikule kako bi se obrazovali kako studenti tako i šira javnost [22].

Predlaže se donošenje zakona koji bi obavezao medijske platforme da aktivnije filtriraju i uklanjaju dezinformacije kako bi se suzbilo širenje lažnih vijesti. Ovi zakoni trebaju biti podržani jasnim uputama i transparentnim postupcima. Transparentnost algoritama i metodologija filtriranja sadržaja na digitalnim platformama ključna je za vraćanje povjerenja korisnika. Regulatorne agencije mogu odigrati važnu ulogu u nadzoru i provjeri ovih procesa [23].

Edukativni programi za promicanje medijske pismenosti su neizostavni u osposobljavanju ljudi da kritički procjenjuju informacije i prepoznaju pristranost. Ti programi trebaju biti dostupni svima, prilagođeni različitim dobima i stupnjevima obrazovanja kako bi se osiguralo da svaka dobna skupina ima pristup relevantnim informacijama i vještinama [24].

Novinarska etika je temelj zaštite od dezinformacija. Medijske kuće trebaju redovito provoditi treninge i radionice o etičkim standardima u novinarstvu kako bi osigurale objektivno i točno izvještavanje [25].

Ove mjere zajedno stvaraju sveobuhvatan okvir za borbu protiv infodemije, koji se oslanja na kombinaciju obrazovanja, regulacije, tehnoloških inovacija i etičkih standarda. Usklađeno djelovanje na svim razinama – od pojedinca do globalnih platformi – ključno je za uspjeh ovih intervencija.

5.1. Medijska pismenost

Medijska pismenost u zdravstvu odnosi se na sposobnost pojedinaca da razumiju, analiziraju i kritički procjenjuju zdravstvene informacije koje dobivaju iz medijskih izvora. Različite intervencije usmjerene na promicanje medijske pismenosti mogu poboljšati zdravstvene ishode. Te intervencije uključuju edukativne radionice, online programe i druge oblike obrazovanja koji pomažu ljudima da razviju vještine kritičkog razmišljanja i evaluacije informacija.

Osobe s višom razinom medijske pismenosti bolje su opremljene za prepoznavanje točnih i pouzdanih informacija, što ih čini sposobnijima u izbjegavanju dezinformacija i mitova koji se često pojavljuju u medijima. Povećanje medijske pismenosti također doprinosi informiranijem donošenju zdravstvenih odluka, što može smanjiti rizik od širenja lažnih informacija i poboljšati opće zdravstvene ishode [26].

Medijski izvještaji mogu značajno utjecati na percepciju pacijenata i njihovo ponašanje prema zdravstvenim uslugama. Kada se u medijima pojavljuju senzacionalistički ili netočni prikazi zdravstvenih tema, to često izaziva strah i nesigurnost među pacijentima. Ovakvi izvještaji mogu dovesti do povećane potražnje za medicinskim savjetima i postupcima, čak i kada za to nema stvarne medicinske potrebe, što dodatno opterećuje zdravstveni sustav.

Zdravstveni radnici moraju se nositi s posljedicama dezinformacija koje dolaze iz medija. Često moraju trošiti dodatno vrijeme i resurse na objašnjavanje stvarnih činjenica pacijentima te ispravljanje netočnih informacija koje su pacijenti primili. Ovaj dodatni rad može povećati opterećenje zdravstvenih radnika i smanjiti efikasnost zdravstvene skrbi.

Edukacija o tome kako prepoznati nepouz dane izvore informacija i pravilno komunicirati s pacijentima postaje sve važnije. Sposobnost razlikovanja točnih informacija može pomoći u smanjenju utjecaja netočnih informacija i održavanju povjerenja pacijenata u zdravstveni sustav. Stalno obrazovanje zdravstvenih radnika o načinima na koje mediji mogu

oblikovati percepciju zdravlja ključno je za pružanje kvalitetne zdravstvene skrbi i informiranje pacijenata na pravilan način [27].

6. Uloga medicinskih sestara i tehničara u suzbijanju dezinformacija i misinformacija te njihovom utjecaju na javno zdravlje

Medicinske sestre i tehničari igraju značajnu ulogu u borbi protiv širenja dezinformacija i misinformacija, što izravno utječe na očuvanje javnog zdravlja. Njihove aktivnosti uključuju edukaciju pacijenata i zajednice, promociju zdravih ponašanja te osiguravanje točnih i ažuriranih informacija. Na ovaj način doprinose smanjenju negativnih posljedica neistinitih informacija na društveno ponašanje i zdravstvene ishode.

6.1. Edukacija pacijenata i zajednice

Medicinske sestre i tehničari često su prvi kontakt pacijenata sa zdravstvenim sustavom, što im omogućuje da educiraju pacijente o važnosti kritičkog razmišljanja i provjere izvora informacija. Edukacija može uključivati osobne konzultacije, organiziranje edukativnih radionica, kao i distribuciju pouzdanih informativnih materijala. Time se jača zdravstvena pismenost pacijenata, što im pomaže da prepoznaju i izbjegavaju netočne informacije, čime se smanjuje rizik od širenja dezinformacija i negativnih zdravstvenih ishoda [28].

6.2. Promocija zdravih ponašanja

Promicanje zdravih ponašanja i praksi unutar zajednice još je jedna važna uloga medicinskih sestara i tehničara. Oni koriste svoje znanje i stručnost kako bi pacijentima pružili točne informacije o preventivnim mjerama i zdravstvenim praksama koje mogu smanjiti rizik od bolesti i poboljšati opće zdravlje. Tijekom pandemije COVID-19, sestre i tehničari su pružali informacije o sigurnosti i učinkovitosti cjepiva, što je bilo presudno za suzbijanje dezinformacija i poticanje cijepljenja.

Medicinske sestre i tehničari također imaju ulogu zagovornika javnog zdravlja kroz poticanje osnovnih zdravstvenih navika poput pravilne higijene, zdrave prehrane i redovitog vježbanja. Ovi napori pomažu smanjiti rizik od bolesti i poboljšati kvalitetu života, dok istovremeno sprječavaju širenje netočnih informacija koje mogu dovesti do loših zdravstvenih ishoda [29].

6.3. Pružanje točnih informacija i borba protiv dezinformacija

Kao pouzdani izvori informacija, medicinske sestre i tehničari imaju odgovornost osigurati da informacije koje pružaju pacijentima budu točne i utemeljene na najnovijim znanstvenim saznanjima. Dijeljenjem provjerenih informacija i aktivnim suzbijanjem mitova i laži koji kruže društvenim mrežama i drugim medijima, medicinske sestre i tehničari pomažu u smanjenju straha i panike u zajednici [30].

Pružanje točnih informacija također uključuje edukaciju pacijenata o prepoznavanju i korištenju pouzdanih izvora informacija. Medicinske sestre i tehničari mogu koristiti različite komunikacijske kanale, uključujući društvene mreže, kako bi informirale širu javnost o zdravstvenim temama i osigurale da su informacije koje dijele provjerene i utemeljene na znanstvenim dokazima.

6.4. Teorije zavjere i njihov utjecaj na povjerenje u cjepiva tijekom pandemije COVID-19

Tijekom pandemije COVID-19, teorije zavjere postale su sveprisutne na digitalnim platformama, čime su dodatno zakomplicirale borbu protiv infodemije i otežale provođenje javnozdravstvenih mjera. U mnoštvu informacija koje su se širile bilo je teško razlučiti točne od pogrešnih, što je dodatno otežalo napore zdravstvenih djelatnika da pruže jasne i točne smjernice [31]. U središtu tih teorija bile su ideje koje su uključivale tvrdnje da je virus stvoren kao biološko oružje ili da su cjepiva dio šire zavjere usmjerene na kontrolu populacije [32]. Ovakve dezinformacije poticale su nepovjerenje prema zdravstvenim institucijama i cjepivima, što je dovelo do smanjenja stope cijepljenja u mnogim zajednicama. Teorije zavjere ne samo da su spriječile pojedince u sudjelovanju u cijepljenju, nego su također stvorile klimu nepovjerenja prema znanstvenicima i medicinskim stručnjacima [33].

Jedna od glavnih teorija zavjere koja je kružila tijekom pandemije bila je ona o cjepivima koja sadrže mikročipove, dizajnirane za praćenje pojedinaca. Takve tvrdnje izazvale su ozbiljne posljedice jer su ljudi pod utjecajem tih dezinformacija odbijali cijepljenje, vjerujući da se iza toga krije skriveni plan globalne kontrole [32]. Nadalje, širenje ovih teorija bilo je ubrzano putem društvenih mreža, koje su kroz algoritme poticale širenje senzacionalističkih sadržaja, često na štetu točnih i znanstveno utemeljenih informacija [7].

Visoko educirani zdravstveni djelatnici, uključujući medicinske sestre i tehničare, svakodnevno su se suočavali s pacijentima koji su bili izloženi ovakvim dezinformacijama. Mnoge medicinske sestre i tehničari su kroz svoje svakodnevne razgovore s pacijentima morale razotkrivati neistinite tvrdnje i educirati ih o stvarnim zdravstvenim rizicima. U svojoj ulozi, često su se nalazile u situacijama gdje je bilo ključno smiriti strahove pacijenata uzrokovane teorijama zavjere te ih usmjeriti prema znanstveno provjerenim informacijama [16]. Upravo su medicinski tehničari i sestre, kroz izravan kontakt s pacijentima, često preuzimali ulogu posrednika u edukaciji i borbi protiv dezinformacija.

Osim toga, teorije zavjere imale su dalekosežne posljedice na povjerenje u znanost i medicinu. Dok su mnogi vjerovali da su mjere poput nošenja maski i socijalne distance osmišljene kao dio šireg plana kontrole stanovništva, zdravstveni djelatnici su morali preuzeti odgovornost za ispravljanje tih zabluda i vraćanje povjerenja u zdravstvene preporuke [19]. Naime, istraživanja su pokazala da su osobe sklone vjerovanju u teorije zavjere bile manje sklone pridržavati se službenih zdravstvenih mjera, što je dovelo do povećanja broja slučajeva zaraze i opterećenja zdravstvenih sustava [7].

Zdravstveni djelatnici suočavali su se ne samo s pandemijom virusa, nego i s infodemijom koja je prijetila potkopavanjem njihovih napora. Misinformacije su se širile toliko brzo da su medicinske sestre i tehničari često morali ulagati dodatne napore u edukaciju i smirivanje pacijenata, što je dodatno opterećivalo ionako preopterećen zdravstveni sustav [16].

7. Ciljevi i istraživačka pitanja

Cilj ovog istraživanja bio je produbiti razumijevanje stavova ljudi o utjecaju lažnih vijesti na javno zdravlje, što je izazov sve više istraživani u svijetu gdje su informacije sveprisutne i dostupne. Glavna tema istraživanja bila je analiza stupnja povjerenja građana u medije i njihovog mišljenja o tome kako lažne vijesti utječu na opće zdravlje društva. Kroz anketu, nastojalo se dobiti uvid u percepciju pojedinaca o ulozi medija u širenju informacija te kako ti mediji utječu na formiranje stavova i ponašanja u vezi s javnim zdravljem. Osim toga, istraživanje je obuhvatilo i pitanja o tome kako građani filtriraju informacije koje dobivaju te koliko su svjesni potencijalnih posljedica širenja lažnih vijesti na društvo i individualno zdravlje.

7.2. Opis uzorka

U istraživanju je kao metodologija korišten anketni upitnik kako bi se prikupili stavovi percepcije ispitanika o utjecaju lažnih vijesti na javno zdravlje. Anketni upitnik distribuiran je putem online platforme Facebook te putem osobnih kontakata, uključujući članove obitelji i prijatelje. Anketa je objavljena 23. ožujka 2024. godine te je zatvorena 30. ožujka 2024. godine, omogućavajući dovoljno vremena za prikupljanje odgovora. Uzorak ispitanika sastojao se od ukupno 63 sudionika, čije su informacije analizirane kako bi se dobilo što šire i reprezentativnije razumijevanje problema.

7.3. Opis instrumenta

Anketni upitnik dizajniran je kako bi se prikupili relevantni podaci o stavovima ispitanika o utjecaju lažnih vijesti na javno zdravlje. Pitanja su formulirana na način koji omogućuje dublje razumijevanje percepcije pojedinaca o ulozi medija u širenju informacija i njihovom utjecaju na formiranje stavova i ponašanja u vezi s javnim zdravljem. Upitnik je sadržavao 22 pitanja u kombinaciji zatvorenih i otvorenih pitanja kako bi se omogućila raznolika analiza odgovora ispitanika. Također, ispitanicima je pružena mogućnost dodatnog izražavanja mišljenja putem odgovora otvorenog tipa. Pitanja su bila demografska, pitanja o konzumiranju medija, pitanja o postojanju infodemije i pitanja o uzrocima i suzbijanju infodemije.

Anketni obrazac podijeljen je u nekoliko dijelova kako bi se istraživanje strukturiralo i olakšalo praćenje odgovora. Prvi segment anketnog obrasca bio je posvećen općim pitanjima,

uključujući informacije poput spola, dobi ispitanika, razine obrazovanja, završenih studija te prisutnosti medicinskog obrazovanja.

Drugi dio ankete fokusirao se na konzumaciju medijskih sadržaja, istražujući koliko često ispitanici prate određene medijske platforme i njihovo povjerenje u medije kao izvore informacija.

Sljedeći segment anketnog obrasca istraživao je iskustvo ispitanika s lažnim vijestima i dezinformacijama o zdravlju te njihovo mišljenje o postojanju infodemije.

Posljednji dio ankete bavio se pitanjima o uzrocima i strategijama suzbijanja infodemije. Ova kategorija istraživala je stavove ispitanika o tome što uzrokuje širenje lažnih vijesti o zdravlju te koje strategije smatraju učinkovitima u borbi protiv infodemije.

7.4. Opis prikupljanja i obrade podataka

Prikupljanje podataka odvijalo se putem anketnog upitnika koji je distribuiran online putem Facebooka i putem osobnih kontakata. Nakon zatvaranja ankete, prikupljeni podaci obrađeni su i analizirani kako bi se dobila relevantna saznanja o stavovima ispitanika. Obrada podataka uključivala je statističku analizu odgovora i interpretaciju rezultata kako bi se izvukli relevantni zaključci i doprinijelo ciljevima istraživanja.

8. Rezultati

U nastavku se nalazi Tablica 1, koja prikazuje detalje o dobi ispitanika, pružajući osnovne informacije o demografskom sastavu sudionika istraživanja. Ovi podaci su ključni za razumijevanje raznolikosti uzorka te za interpretaciju rezultata istraživanja.

Tablica 8.1. Koja je Vaša dob?

Dob	Broj ispitanika	Postotak (%)
18-35	32	50,8
36-54	27	42,9
55-73	4	6,3
74 i više	0	0

Tablica 1 prikazuje demografske karakteristike ispitanika prema dobi. Najveći broj sudionika istraživanja, 32 s postotkom 50,8%, pripadao je dobnoj skupini od 18 do 35 godina, dok je najmanji broj sudionika, 4 s postotkom 6,3%, bio u dobi od 55 do 73 godine. Ispitanici u dobi od 74 godine i stariji nisu sudjelovali u istraživanju.

Tablica 2 pokazuje najvišu završenu razinu obrazovanja ispitanika.

Tablica 8.2. Koja je Vaša najviša završena razina obrazovanja?

Razina obrazovanja	Broj ispitanika	Postotak
Osnovna škola	2	3,2%

Srednja škola	38	60,3%
Preddiplomski studij / Viša stručna sprema	9	14,3%
Diplomski studij / Visoka stručna sprema	12	19,0%
Poslijediplomski magistarski ili specijalistički studij	2	3,2%
Poslijediplomski doktorski studij	0	0,0%

Najčešća završena razina obrazovanja među ispitanicima bila je srednja škola (60,3%), dok je najmanji broj ispitanika završio Poslijediplomski magistarski ili specijalistički studij, te osnovnu školu, a nitko od ispitanika nije završio Poslijediplomski doktorski studij.

Tablica 3 pokazuje imaju li ispitanici medicinsko obrazovanje ili ne.

Tablica 8.3. Imate li medicinsko obrazovanje?

Posjedovanje medicinskog obrazovanja	Broj ispitanika	Postotak
Da	12	19%
Ne	51	81%

Tablica 3 prikazuje podatke o posjedovanju medicinskog obrazovanja među ispitanicima. Najmanje ispitanika, 12 s postotkom 19%, posjeduje medicinsko obrazovanje, dok najviše ispitanika, 51 s postotkom 81%, nema medicinsko obrazovanje.

U početnom dijelu istraživanja, osim prikupljanja demografskih podataka, bilo je važno saznati koliko često ispitanici koriste medijske i društvene platforme.

Sljedeća tablica prikazuje koliko često ispitanici prate objave na društvenim mrežama poput Facebooka, kao i vijesti na platformama kao što su Index.hr, Podravski list, Jutarnji i slične.

Tablica 8.4. Koliko često pratite objave na Facebooku, Index.hr, Podravskom listu, Jutarnjem i sličnim platformama?

Učestalost praćenja objava	Broj ispitanika	Postotak
Svaki dan	39	61,9%
Nekoliko puta tjedno	6	9,5%
Ponekad	13	20,6%
Rijetko	3	4,8%
Nikad	2	3,2%

Tablica 4 pokazuje učestalost praćenja objava na različitim platformama, uključujući Facebook, Index.hr, Podravski list, Jutarnji i slične. Najmanji broj ispitanika, 2 s postotkom 3,2%, nikada ne prati objave, dok najveći broj ispitanika, 39 s postotkom 61,9%, svakodnevno prati objave tih i sličnih platformi.

Da bismo dobili uvid u razinu povjerenja ispitanika u dobivene informacije, postavili smo pitanja koja istražuju njihovo povjerenje u znanstvenike, liječnike i medije. Cilj je bio saznati u kojoj mjeri ispitanici vjeruju stručnjacima i medijima kao izvorima informacija o javnom zdravlju.

Rezultati tih dvaju pitanja prikazani su u talicama ispod.

Tablica 8.5. U kojoj mjeri vjerujete znanstvenicima i liječnicima?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak

Potpuno	7	11.11%
Djelomično	50	79.37%
Neutralno	4	6.35%
Malo	2	3.17%
Uopće ne vjerujem	0	0.00%

Tablica prikazuje da je najmanje povjerenje izraženo kroz odgovor "Uopće ne vjerujem", gdje je postotak 0%. Najviše povjerenje izraženo je kroz odgovor "Djelomično", s postotkom od 79.37% ispitanika koji izjavljuju da djelomično vjeruju znanstvenicima.

Tablica 8.6. U kojoj mjeri vjerujete medijima?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Potpuno	0	0.00%
Djelomično	35	55.56%
Neutralno	11	17.46%
Malo	17	26.98%
Uopće ne vjerujem	0	0.00%

Ova tablica prikazuje najmanje povjerenje u medije, što je 0% ispitanika koji potpuno vjeruju medijima. Najviše povjerenje u medije izražava se kroz djelomično povjerenje, što je 55.56% ispitanika koji izjavljuju da djelomično vjeruju medijima.

Na temelju rezultata, možemo zaključiti da ispitanici imaju veće povjerenje u znanstvenike i liječnike nego u medije. Gotovo 80% ispitanika izjavljuje da djelomično vjeruje znanstvenicima, dok 55.56% ispitanika izjavljuje da djelomično vjeruje medijima. Osim toga, možemo primijetiti da nijedan ispitanik nije izjavio da uopće ne vjeruje znanstvenicima, dok je 17.46% ispitanika izjavilo da neutralno ili malo vjeruje medijima. Ovi rezultati sugeriraju veće povjerenje u stručnost i objektivnost znanstvenika i liječnika u usporedbi s medijima.

Tablica 8.7. Koliko često smatrate da ste bili izloženi lažnim vijestima povezanim s javnim zdravljem u posljednjih godinu dana?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Vrlo često	21	33,3%
Često	21	33,3%
Ponekad	19	30,2%
Rijetko	1	1,6%
Nikad	1	1,6%

Na temelju tablice o mišljenju učestalosti izlaganja lažnim vijestima vezanim uz javno zdravlje u protekloj godini pokazuje da je najmanji postotak sudionika (1,6%) izjavio da smatraju da su bili izloženi lažnim vijestima rijetko ili nikada. S druge strane, najveći postotak sudionika (33,3%) izjavio je da smatraju da su vrlo često ili često bili izloženi lažnim vijestima.

U sljedećem pitanju ispitanici su odgovarali koliko često stvarno primjećuju lažne vijesti, a ne samo koliko smatraju da su izloženi.

Tablica 8.8. Koliko često primjećujete lažne vijesti o zdravlju na internetu?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Svaki dan	19	30,2%
Nekoliko puta tjedno	20	31,7%
Ponekad	21	33,3%
Rijetko	2	3,2%
Nikad	1	1,6%

Rezultat na temelju tablice o učestalosti primjećivanja lažnih vijesti o zdravlju na internetu pokazuje da najveći postotak sudionika (33,3%) primjećuje takve vijesti ponekad. S druge strane, najmanji postotak sudionika (3,2%) primjećuje ih rijetko.

Sljedeće je pitanje postavljeno s ciljem razumijevanja učestalosti korištenja društvenih medija kao izvora informacija o zdravstvenim temama među ispitanicima. Društveni mediji postaju sve važniji kanal za dijeljenje informacija, uključujući i one vezane uz zdravstvo. Razumijevanje koliko često ljudi koriste društvene medije za ove svrhe može pružiti uvid u to koliko su ti mediji relevantni i utjecajni u širenju informacija o zdravlju, kao i potencijalne izazove povezane s točnošću i pouzdanošću takvih informacija.

Tablica 8.9. Koliko često koristite društvene medije (npr. Facebook, TikTok) za informiranje o zdravstvenim temama?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Često	13	20,6%
Ponekad	22	34,9%

Rijetko	16	25,4%
Nikad	12	19,0%

Na temelju tablice o korištenju društvenih medija za informiranje o zdravstvenim temama vidimo da većina ispitanika (ukupno 80,9%) koristi društvene medije u različitoj mjeri za tu svrhu. Najviše ispitanika ponekad koristi društvene medije za informiranje o zdravstvenim temama, dok manji postotak ispitanika rijetko ili nikada ne koristi društvene medije u tu svrhu. Ovi rezultati ukazuju na važnost društvenih medija kao kanala za širenje informacija o zdravlju, ali isto tako sugeriraju da postoji raznolikost u preferencijama i navikama ispitanika.

Nadalje, iduće pitanje ima za cilj istražiti razinu povjerenja ispitanika u navode medija koji se pozivaju na znanstvene tvrdnje. Kada mediji koriste frazu "znanstvenici tvrde...", to obično implicira da je informacija podržana znanstvenim istraživanjem ili ekspertizom. Međutim, postoji širok spektar stajališta među javnošću o tome koliko je ta informacija pouzdana ili relevantna.

Odgovori na ovo pitanje mogu pružiti uvid u razinu skepticizma ili povjerenja koje javnost ima prema medijima kada prenose znanstvene tvrdnje. Visoka razina povjerenja može ukazivati na to da ispitanici smatraju da su mediji pouzdani izvori informacija o znanstvenim temama. S druge strane, niska razina povjerenja može ukazivati na to da ispitanici imaju rezervu prema medijima i traže dodatne izvore informacija kako bi potvrdili ili osporili znanstvene tvrdnje.

Osim toga, odgovori na ovo pitanje mogu pomoći u razumijevanju općeg stava ispitanika prema medijima i znanstvenoj zajednici te njihovom percipiranju važnosti znanstvenog autoriteta u javnom diskursu.

Tablica 8.10. Vjerujete li kada mediji u svom tekstu pišu "znanstvenici tvrde..."?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
a) Da, uvijek	0	0,0%
b) Ponekad	28	44,4%

c) Rijetko	29	46,0%
d) Nikada	6	9,5%

Najviše ispitanika (46,0%) izjavilo je da rijetko vjeruje tvrdnjama medija koje se pozivaju na znanstvenike, dok je najmanji postotak ispitanika, da uvijek vjeruje takvim tvrdnjama. To sugerira da većina ispitanika izražava određenu razinu skepticizma prema tvrdnjama medija koje se pozivaju na znanstvene autoritete, dok manji broj ispitanika izražava potpuno povjerenje u te tvrdnje. Ovi rezultati ukazuju na potrebu za pažljivim i kritičkim razmatranjem znanstvenih tvrdnji koje se pojavljuju u medijskim izvještajima.

Daljnje pitanje je važno za razumijevanje navika ispitanika u provjeri istinitosti informacija o javnom zdravlju koje konzumiraju putem društvenih medija. Razumijevanje ovih navika omogućuje nam uvid u razinu svijesti i kritičkog razmišljanja pojedinaca kada su izloženi informacijama koje mogu utjecati na njihovo zdravlje.

Provjeravanje istinitosti informacija je važno s obzirom na to da društveni mediji često mogu biti izvor dezinformacija i neprovjerenih tvrdnji, posebno u vezi s osjetljivim temama poput zdravstva. Ovakvo ponašanje potiče na kritičko razmišljanje i traženje potvrđenih izvora informacija, što može pomoći u sprječavanju širenja dezinformacija i promicanju zdravih i informiranih odluka o zdravlju.

Tablica 8.11. Kako obično provjeravate istinitost informacija o javnom zdravlju koje vidite na društvenim medijima?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Provjerim druge pouzdane izvore informacija	29	46,0%
Ne provjeravam, vjerujem prvoj informaciji koju vidim	0	0,0%
Nisam siguran/a	4	6,3%
Ponekad pretražim na internetu, ali ne uvijek	30	47,6%

Najviše ispitanika (47,6%) izjavilo je da ponekad pretražuju internet radi provjere istinitosti informacija o javnom zdravlju koje vide na društvenim medijima. To sugerira da

većina ispitanika povremeno koristi internet kao dodatni izvor informacija kako bi potvrdila pouzdanost onoga što su pročitali na društvenim mrežama.

S druge strane, nijedan ispitanik nije izjavio da vjeruje prvoj informaciji koju vidi na društvenim medijima bez provjere, što možemo interpretirati kao pozitivan znak kritičkog razmišljanja i opreznosti pri konzumiranju informacija o zdravlju na internetu.

Ovi rezultati naglašavaju važnost kritičkog promišljanja i provjere pouzdanosti informacija koje se konzumiraju na društvenim medijima kako bi se osigurala točnost i relevantnost informacija o javnom zdravlju.

Razumijevanje navika ispitanika u dijeljenju informacija o zdravlju na društvenim medijima te njihovu svjesnost o važnosti provjere istinitosti takvih informacija prije njihova dijeljenja pomaže u procjeni koliko su ispitanici skloni širenju dezinformacija o zdravlju te u određivanju potrebe za edukacijom o medijskoj pismenosti.

Tablica 8.12. Jeste li ikada prenijeli/podijelili informacije koje ste vidjeli/čuli vezane za zdravlje prije nego što ste provjerili njihovu istinitost?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Jesam	23	41,8%
Nisam	23	41,8%
Nisam siguran/na	17	30,9%

Najveći broj ispitanika (41,8%) izjavio je da su prenijeli/podijelili informacije o zdravlju prije provjere njihove istinitosti, dok je isti postotak ispitanika izjavio da nisu. Ovi rezultati ukazuju na podjednaku zastupljenost takvog ponašanja među ispitanicima te na potrebu naglašavanja važnosti provjere istinitosti informacija prije njihova dijeljenja radi sprječavanja širenja dezinformacija.

Najmanji broj ispitanika (30,9%) izjavio je da nisu sigurni jesu li ikada prenijeli/podijelili informacije o zdravlju prije nego što su provjerili njihovu istinitost.

Sljedeće pitanje istražuje percepciju ispitanika o utjecaju lažnih vijesti na ponašanje ljudi u vezi sa zdravljem. Postavljanje ovog pitanja omogućuje identifikaciju razine svijesti o problemu dezinformacija u javnom zdravstvu te procjenu stupnja zabrinutosti ispitanika zbog potencijalnih negativnih posljedica koje takve dezinformacije mogu imati na ponašanje i zdravlje općenito

Tablica 8.13. Koliko mislite da lažne vijesti utječu na ponašanje ljudi u vezi sa zdravljem?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Vrlo velik utjecaj	17	26,98%
Velik utjecaja	34	53,97%
Umjeren utjecaj	12	19,05%
Mali utjecaj	0	0%
Bez utjecaja	0	0%

Prema rezultatima vidimo da najveći postotak ispitanika (53,97%) vjeruje da lažne vijesti imaju velik utjecaj na ponašanje ljudi u vezi sa zdravljem, dok manji postotak ispitanika (26,98%) smatra da lažne vijesti imaju vrlo velik utjecaj. Niti jedan ispitanik nije izjavio da misli kako lažne vijesti imaju mali ili nikakav utjecaj. Ovo sugerira visoku svijest ispitanika o štetnosti dezinformacija u kontekstu zdravstvenih informacija te naglašava važnost provjere točnosti informacija prije donošenja odluka o zdravlju.

Prema percepciji ispitanika o tome u kojoj mjeri lažne vijesti o javnom zdravlju doprinose širenju dezinformacija o medicinskim tretmanima ili preventivnim mjerama, vidimo koliko ispitanici prepoznaju opasnosti koje lažne vijesti predstavljaju za javno zdravlje te koliko su osviješteni o potrebi za kritičkim razmišljanjem o informacijama koje konzumiraju.

Tablica 8.14. Smatrate li da su lažne vijesti o javnom zdravlju pridonijele širenju dezinformacija o medicinskim tretmanima ili preventivnim mjerama?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak

Da	52	82,54%
Ne	2	3,17%
Nisam siguran/na	9	14,29%

Najmanji broj ispitanika (3,17%) izjavio je da ne vjeruje da su lažne vijesti o javnom zdravlju doprinijele širenju dezinformacija o medicinskim tretmanima ili preventivnim mjerama. S druge strane, većina ispitanika (82,54%) izrazilo je vjerovanje da su takve lažne vijesti doista pridonijele širenju dezinformacija o medicinskim tretmanima ili preventivnim mjerama. Ovi rezultati ukazuju na visoku svijest ispitanika o štetnosti dezinformacija i potrebi za kritičkim razmišljanjem o zdravstvenim informacijama koje se objavljuju u medijima.

Sada se okrećemo nedavnoj epidemiji koja se dogodila i pogodila cijeli svijet. Ta je epidemija ujedno i najveća infodemija do sada. Sljedeća pitanja provjeravaju kako su mediji oblikovali mišljenje ispitanika tijekom epidemije.

Ovo pitanje istražuje stavove ispitanika o cijepljenju kao preventivnoj mjeri za javno zdravlje. Razumijevanje tih stavova pomaže nam u procjeni općeg prihvaćanja cijepljenja u populaciji te identificiranju potencijalnih prepreka ili zabrinutosti vezanih uz cijepljenje.

Tablica 8.15. Smatrate li da je cijepljenje dobro ili loše?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Vrlo dobro	9	14,29%
Dobro	17	26,98%
Neutralno	24	38,10%
Loše	9	14,29%
Vrlo loše	4	6,35%

Najveći broj ispitanika (38,10%) izrazio je neutralan stav o cijepljenju, dok je manji broj ispitanika ocijenio cijepljenje kao dobro ili vrlo dobro. S druge strane, manji postotak ispitanika izrazio je negativne stavove prema cijepljenju, ocjenjujući ga kao loše ili vrlo loše.

Ovi rezultati pokazuju raznolikost stavova unutar populacije i naglašavaju važnost educiranja javnosti o važnosti cijepljenja i njegovim prednostima za javno zdravlje.

Sljedeće pitanje istražuje stavove ispitanika o različitim teorijama zavjere i dezinformacijama vezanim uz COVID-19. Razumijevanje tih stavova pomaže nam u procjeni razine dezinformiranosti i potencijalnih izvora dezinformacija u populaciji.

Tablica 8.16. Koju izjavu od ponuđenih smatrate točnom? (može biti više točnih odgovora)

Izjava	Broj ispitanika	Postotak
Cijepljenjem protiv COVID-a planira se provesti čipiranje stanovništva	5	7,94%
COVID je projekt da se smanji starije stanovništvo	14	22,22%
5G pridonosi širenju COVID-a	1	1,59%
COVID je stvoren u laboratoriju u SAD-u i plasiran je kao biološko oružje protiv Kine	8	12,70%
Korona je kreirana u laboratoriju u Wuhanu i greškom je pobjegla iz laboratorija	27	42,86%
Korona potječe od zaraženog šišmiša	11	17,46%
Ništa od navedenog	20	31,75%
Ostalo – “Negdje između je istina”, “Nisam sigurna u podrijetlo, ali vjerujem da nije puštena namjerno”, “Ne znam”.	3	4,76%

Najveći broj ispitanika (42,86%) smatra da koronavirus potječe iz laboratorija u Wuhanu i greškom je pobjegao iz laboratorija. S druge strane, najmanji postotak ispitanika (1,59%) vjeruje da 5G pridonosi širenju COVID-a. Ovi rezultati pokazuju raznolikost stavova među ispitanicima i naglašavaju potrebu za edukacijom o pouzdanim izvorima informacija kako bi se smanjilo širenje dezinformacija i teorija zavjere.

Sljedeće se pitanje postavlja kako bi se identificirali faktori koji mogu doprinijeti širenju dezinformacija o zdravstvenim temama. Razumijevanje ovih uzroka ključno je za

razvoj strategija za borbu protiv dezinformacija i promicanje pouzdanih informacija o javnom zdravlju.

Tablica 8.17. Koji su mogući uzroci širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju? (Označite sve odgovore koji po vašem mišljenju mogu biti uzroci)

Mogući uzroci širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju	Broj ispitanika	Postotak
Senzacionalističko izvještavanje radi privlačenja pažnje publike	40	63,49%
Namjerno širenje dezinformacija radi političkih ili ideoloških ciljeva	36	57,14%
Nedovoljna kontrola autentičnosti izvora informacija prije objavljivanja	31	49,21%
Financijska motivacija za širenje senzacionalnih ili kontroverznih informacija	32	50,79%
Nepotpuna informiranost ili nepažnja javnosti pri dijeljenju informacija	23	36,51%
Manipulacija javnim mnijenjem od strane interesnih skupina ili lobista	36	57,14%
Želja pojedinaca ili grupa za nametanjem vlastitih stavova ili uvjerenja	25	39,68%
Nedostatak medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja u široj populaciji	31	49,21%

Najveći postotak ispitanika (63,49%) smatra senzacionalističko izvještavanje kao jedan od mogućih uzroka širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju, dok je najmanji postotak ispitanika (36,51%) naveo nepotpunu informiranost ili nepažnju javnosti kao uzrok. Ovi rezultati sugeriraju da postoji više faktora koji mogu doprinijeti širenju dezinformacija o zdravstvenim temama, a to naglašava važnost edukacije o medijskoj pismenosti i kritičkom razmišljanju u prevenciji širenja dezinformacija.

U sljedećem se dijelu nakratko okrećemo povijesti utjecaja medija. Ovo je pitanje postavljeno kako bi se ispitalo mišljenje ispitanika o rasprostranjenosti lažnih vijesti o zdravlju prije nego što su društveni mediji postali glavni izvor informacija.

Tablica 8.18. Koliko vjerujete da su lažne vijesti o zdravlju bile raširen problem prije nego što su društveni mediji postali tako dominantan izvor informacija?

Vjerovanje u rasprostranjenost lažnih vijesti o zdravlju prije dominacije društvenih medija	Broj ispitanika	Postotak
Vrlo vjerujem	6	9,52%
Djelomično vjerujem	16	25,40%
Neutralan/na sam	19	30,16%
Malo vjerujem	19	30,16%
Uopće ne vjerujem	2	3,17%

Najveći postotak ispitanika (30,2%) izjavio je da malo vjeruje da su lažne vijesti o zdravlju bile raširen problem prije pojave društvenih medija, dok je isti postotak ispitanika (30,2%) izjavio da je neutralan/na po tom pitanju. S druge strane, najmanji postotak ispitanika (3,17%) izjavio je da uopće ne vjeruje da su lažne vijesti o zdravlju bile raširen problem prije dominacije društvenih medija. Ovi rezultati ukazuju na raznolikost mišljenja među ispitanicima o rasprostranjenosti lažnih vijesti o zdravlju u razdoblju prije razvoja društvenih medija kao glavnog izvora informacija.

Daljnje se pitanje postavlja kako bi se istražilo mišljenje ispitanika o povijesnoj podložnosti tradicionalnih medija i suvremenih društvenih medija širenju lažnih vijesti o zdravlju.

Tablica 8.19. Smatrate li da su tradicionalni mediji poput televizije i tiskanih novina bili podjednako podložni širenju lažnih vijesti o zdravlju kao društveni mediji danas?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Da, podjednako su podložni	20	31.75%
Ne, tradicionalni mediji bili su manje podložni	37	58.73%
Ne, društveni mediji su manje podložni	0	0.00%

Nisam siguran/a	6	9.52%
-----------------	---	-------

Najviše ispitanika (58.73%) smatra da su tradicionalni mediji bili manje podložni širenju lažnih vijesti o zdravlju u usporedbi s društvenim medijima danas. Manji broj ispitanika (31.75%) smatra da su oba tipa medija jednako podložna širenju lažnih vijesti o zdravlju, dok najmanji broj ispitanika (9,52%) nije siguran. Niti jedan ispitanik nije smatrao da su društveni mediji manje podložni širenju lažnih vijesti u usporedbi s tradicionalnim medijima.

U završnom dijelu ankete dolazimo do pitanja mogućih rješenja infodemije. Ovo pitanje istražuje stavove ispitanika o mogućnosti smanjenja problema infodemije putem primjene strožih sankcija za širenje lažnih vijesti o zdravlju na društvenim medijima. Želi se saznati koliko ispitanici vjeruju u učinkovitost takvih sankcija u suzbijanju dezinformacija o zdravlju na online platformama.

Tablica 8.20. Vjerujete li da bi strože sankcije za širenje lažnih vijesti o zdravlju na društvenim medijima smanjile problem infodemije?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Da	41	65.08%
Ne	7	11.11%
Nisam siguran/a	15	23.81%

Većina ispitanika (65.08%) podržava ideju o uvođenju strožih sankcija za širenje lažnih vijesti o zdravlju na društvenim medijima kao potencijalno učinkovitog načina za suzbijanje infodemije. Najmanji broj ispitanika (11.11%) ne vjeruje u učinkovitost takvih mjera, dok je određeni postotak (23.81%) nesiguran ili nema jasan stav o tom pitanju.

Nadalje, ovo pitanje utvrđuje stavove ispitanika o potrebi uključivanja obrazovanja o medijima i kritičkom razmišljanju u školski kurikulum. Cilj je saznati koliko ispitanici podržavaju ideju da bi škole trebale pružiti obrazovanje koje će osnažiti učenike da kritički razmišljaju o medijskim sadržajima i prepoznaju lažne vijesti.

Tablica 8.21. Smatrate li da bi obrazovanje o medijima i kritičkom razmišljanju trebalo biti dio školskog kurikuluma?

Odgovor	Broj ispitanika	Postotak
Da	42	66.67%
Ne	5	7.94%
Nisam siguran/na	16	25.40%

Većina ispitanika (66.67%) podržava ideju da bi obrazovanje o medijima i kritičkom razmišljanju trebalo biti dio školskog kurikulumu. Manji broj ispitanika (7.94%) nije sklon toj ideji, dok određeni postotak (25.40%) izražava nesigurnost ili nedostatak jasnog stava o tom pitanju.

U posljednjem pitanju bio je samo jedan moguć odgovor unatoč tome što bi svaki mogao, barem malo, pomoći u rješavanju infodemije. U ovom se pitanju željelo vidjeti koju strategiju ispitanici smatraju najboljom i najvažnijom u suzbijanju širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju.

Tablica 8.22. Koju od navedenih strategija smatrate najvažnijom za suzbijanje širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju?

Strategija	Broj ispitanika	Postotak
Edukacija javnosti o prepoznavanju lažnih vijesti	7	11.11%
Strože reguliranje informacija na društvenim medijima	18	28.57%
Suradnja zdravstvenih institucija s medijima radi promicanja pouzdanih informacija	11	17.46%
Povećanje transparentnosti i odgovornosti medijskih platformi u filtriranju i označavanju lažnih informacija	11	17.46%
Promicanje medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja u školama i javnosti	6	9.52%

Poticanje novinarske etike i profesionalnih standarda u izvještavanju o zdravstvenim temama	9	14.29%
---	---	--------

Najveći broj ispitanika (28.57%) smatra da je strože reguliranje informacija na društvenim medijima najvažnija strategija za suzbijanje širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju. S druge strane, najmanji broj ispitanika (9.52%) podržava promicanje medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja u školama i javnosti kao ključnu strategiju u ovoj borbi.

9. Rasprava

Tijekom pandemije COVID-19, društvene mreže imale su kompleksnu ulogu, istovremeno služeći kao sredstvo za distribuciju korisnih informacija i kao kanal za širenje netočnih i manipulativnih sadržaja. Dezinformacije su često bile plasirane s namjerom obmanjivanja, dok su misinformacije, netočne informacije, širene nenamjerno. Takve informacije imale su značajan utjecaj na ponašanje korisnika i razinu povjerenja u zdravstvene institucije. Kroz ovo istraživanje, ispitanici su pokazali da često primjećuju netočne informacije, ali je vidljiva podijeljenost u načinu na koji provjeravaju te informacije. Dok jedni povremeno istražuju točnost, drugi se oslanjaju na prve informacije koje vide, što dodatno naglašava potrebu za edukacijom o medijskoj pismenosti i provjeri izvora informacija.

Istraživanja o utjecaju infodemije na javno zdravlje ističu važnost upravljanja dezinformacijama koje se šire putem digitalnih platformi. Sljedeća tri istraživanja detaljno analiziraju različite aspekte ovog problema.

Istraživanje opisano u članku BMC Public Health pod nazivom „Fighting the infodemic: the 4 i Framework for Advancing Communication and Trust“ usmjereno je na razvoj sustavnih metoda za suzbijanje zdravstvenih dezinformacija, posebno tijekom pandemija i drugih javnozdravstvenih kriza. U ovom istraživanju primijenjen je pristup nazvan „4 i FACT Framework“, koji se temelji na socijalno-ekološkom modelu. Cilj ovog okvira je smanjenje negativnog utjecaja dezinformacija na četiri razine: informacija, individualna, interpersonalna/komunalna i institucionalna/strukturalna.

U sklopu ovog istraživanja provedena je analiza više od 350 različitih alata i pristupa za upravljanje dezinformacijama u području zdravstva. Identificirani alati uključuju kampanje za širenje točnih informacija na društvenim mrežama, chatbotove za odgovaranje na često postavljana pitanja, web stranice za provjeru činjenica, kao i AI alate za praćenje lažnih informacija. Primjerice, chatbot VIRA, razvijen na Johns Hopkins International Vaccine Access Centeru, koristi umjetnu inteligenciju kako bi odgovarao na uobičajena pitanja o cjepivima za COVID-19, dok su pojedine zdravstvene institucije koristile hotline usluge kako bi građanima pružile odgovore na pitanja vezana uz pandemiju.

Istraživanje se fokusira na jačanje otpornosti pojedinaca na dezinformacije putem edukacije o medijskoj i zdravstvenoj pismenosti te na važnost suradnje između zdravstvenih i tehnoloških sektora kako bi se smanjilo širenje lažnih informacija. Jedan od ključnih zaključaka je da je povjerenje u javnozdravstvene institucije ključno za učinkovitije suzbijanje infodemija.

Istraživanje koje sam provela obrađuje problem širenja dezinformacija o zdravlju kroz anketno istraživanje, gdje se prikupljaju stavovi ispitanika o medijima. Nasuprot tome, istraživanje BMC Public Health bavi se razvojem globalnih strategija i alata za suzbijanje dezinformacija. Iako oba rada naglašavaju važnost medijske pismenosti, moje istraživanje posebno ističe ulogu obrazovanja, dok rad objavljen u BMC Public Health nudi širi i sustavniji okvir primjenjiv na globalnoj razini, uključujući tehničke alate poput AI chatbotova i platformi za praćenje informacija [31].

Oba istraživanja usmjerena su na rješavanje problema infodemije i naglašavaju važnost medijske i zdravstvene pismenosti u suzbijanju dezinformacija. Oba rada također ističu potrebu za jačanjem povjerenja u javnozdravstvene institucije kao ključnog faktora za učinkovito upravljanje dezinformacijama. Istraživanja se oslanjaju na strategije koje uključuju tehnološke alate za praćenje informacija te kampanje na društvenim mrežama koje imaju za cilj širenje točnih informacija i razotkrivanje netočnih. Suradnja između zdravstvenih i tehnoloških sektora prepoznata je kao ključna za ublažavanje učinaka infodemije, a obje studije naglašavaju važnost pristupa koji kombinira edukaciju i tehnološka rješenja kako bi se smanjila izloženost netočnim informacijama i povećala otpornost pojedinaca i zajednica.

Istraživanje objavljeno u PLOS ONE pod nazivom „Conspiracy beliefs and vaccination intent for COVID-19 in an infodemic“ istražuje utjecaj netočnih vijesti i teorija zavjere na namjeru cijepljenja protiv COVID-19 u Libanonu. Provedeno je anketno istraživanje kako bi se procijenili njihovi stavovi prema teorijama zavjere poput one da je COVID-19 umjetno stvoren ili da je cjepivo alat za kontrolu populacije. Rezultati pokazuju da vjerovanje u takve teorije značajno smanjuje povjerenje u cjepiva i spremnost na cijepljenje [32].

Oba istraživanja usredotočena su na problem infodemije tijekom pandemije, naglašavajući važnost suzbijanja dezinformacija i misinformacija za javno zdravlje. Oba rada prepoznaju da netočne informacije, bilo o teorijama zavjere ili širenju netočnih vijesti, negativno utječu na povjerenje u zdravstvene institucije i mogu ugroziti uspjeh javnozdravstvenih

kampanja. Kroz različite pristupe, oba istraživanja ističu potrebu za pravovremenom i točnom komunikacijom kako bi se umanjile štetne posljedice dezinformacija.

Istraživanje pod nazivom “The Important Role of Social Media During the COVID-19 Pandemic” analizira ulogu društvenih mreža u širenju informacija o pandemiji. U radu se objašnjava kako su društvene mreže, poput Facebooka i Twittera, postale primarni izvor informacija za mnoge ljude, omogućujući im pristup zdravstvenim savjetima, novostima i preporukama. Međutim, uz pozitivne aspekte, društvene mreže su također omogućile širenje dezinformacija koje su izazvale paniku, strah i sumnju prema zdravstvenim sustavima. Autori preporučuju jačanje nadzora nad informacijama i suradnju zdravstvenih stručnjaka i medijskih platformi kako bi se osigurao protok točnih i pouzdanih informacija.

U oba istraživanja naglašena je važnost točnih informacija u borbi protiv dezinformacija tijekom pandemije. Oba rada prepoznaju značaj društvenih mreža kao ključnog kanala za informiranje, ali i potencijalni izvor širenja lažnih vijesti, naglašavajući potrebu za boljom kontrolom sadržaja i suradnjom između zdravstvenih i tehnoloških sektora kako bi se smanjio negativan utjecaj dezinformacija na javno zdravlje [33].

Uspoređujući ova istraživanja s istraživanjem ovog rada, može se primjetiti da su svi radovi usredotočeni na probleme preopterećenja informacijama i dezinformacija koje negativno utječu na javno zdravlje. Ovaj rad, koji koristi infodemiologiju za analizu širenja medicinskih informacija online, nadovezuje se na navedene tri studije pružajući specifičan uvid u zdravstvene aspekte infodemije. Svi radovi naglašavaju potrebu za poboljšanjem medijske pismenosti i razvojem alata koji omogućuju točno informiranje javnosti, što je u skladu s ciljevima ovog istraživanja.

Ova istraživanja pružaju temeljit uvid u dinamiku i posljedice infodemije, naglašavajući potrebu za proaktivnim i koordiniranim odgovorom zdravstvenih i informatičkih stručnjaka kako bi se ograničilo širenje dezinformacija i osigurala zaštita javnog zdravlja. Kako bi se smanjio utjecaj dezinformacija, važno je da zdravstvene institucije i tehnološke platforme surađuju na jačanju povjerenja javnosti. S obzirom na rezultate ovih istraživanja, edukacija o medijskoj pismenosti i odgovornom korištenju informacija postaje nužna komponenta u borbi protiv infodemije. Također, regulacija sadržaja na društvenim mrežama mora biti poboljšana

kako bi se spriječilo širenje neprovjerenih i netočnih informacija koje mogu ugroziti javno zdravlje i povjerenje u zdravstvene sustave.

Zaključno, sva istraživanja pokazala su da je kombinacija tehnoloških rješenja, poput AI alata za praćenje informacija, i edukativnih kampanja ključna za smanjenje štetnih učinaka dezinformacija. Javnost mora biti bolje informirana o važnosti provjere informacija i pouzdanih izvora, dok zdravstvene i tehnološke institucije moraju osigurati pravovremene i točne podatke kako bi spriječile širenje netočnih informacija. Samo koordinirani pristup koji kombinira tehnologiju, edukaciju i pravovremenu komunikaciju može osigurati uspješno upravljanje infodemijom i zaštitu javnog zdravlja u budućim krizama.

10. Zaključak

U zaključku ovog rada naglašava se važnost suočavanja s infodemijom kao sveprisutnim izazovom u suvremenom društvu. Infodemija, definirana kao širenje prekomjerne količine informacija, uključujući netočne ili obmanjujuće sadržaje, izazvala je kompleksan skup problema koji ugrožavaju javno zdravlje, povjerenje u medije i društvenu koheziju. Kroz analizu literature, istraživanje je pridonijelo dubljem razumijevanju uzroka i posljedica infodemije, identificirajući ključne strategije i alate koji se koriste u suzbijanju dezinformacija.

Jedan od ključnih zaključaka istraživanja jest da je potrebno uspostaviti sveobuhvatan pristup u borbi protiv infodemije. To uključuje razvoj multidisciplinarnih strategija koje objedinjuju stručnosti iz područja komunikacijskih znanosti, informacijske tehnologije, javnog zdravstva i sociologije. Takav integrirani pristup omogućuje razvoj učinkovitih alata za filtriranje informacija, edukaciju javnosti o medijskoj pismenosti te suradnju s medijskim platformama kako bi se osigurala transparentnost i odgovornost u distribuciji informacija.

Također, istraživanje je istaknulo važnost uloge pojedinaca u suzbijanju infodemije. Edukacija javnosti o prepoznavanju netočnih vijesti, razvijanje kritičkog razmišljanja te promicanje odgovornog dijeljenja informacija ključni su elementi u jačanju društvene otpornosti na dezinformacije. Također, potrebno je kontinuirano praćenje i analiza trendova u širenju dezinformacija kako bi se brzo reagiralo na novonastale prijetnje javnom zdravlju.

Uz to, istraživanje je naglasilo važnost suradnje između akademske zajednice, javnog sektora, industrije i civilnog društva u borbi protiv infodemije. Samo kroz zajedničke napore i koordinirane strategije možemo efikasno odgovoriti na ovaj izazov i zaštititi zdravlje i dobrobit svih građana.

Konačno, zaključak istraživanja ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima i razvojem inovativnih pristupa u suočavanju s infodemijom. Nastavak istraživanja o uzrocima i dinamici širenja dezinformacija, kao i razvoj novih tehnoloških alata za analizu i filtriranje informacija, ključni su koraci u izgradnji otpornijeg i informiranijeg društva u digitalnom dobu.

11. Literatura

- [1] S. Altam: Influence of social media on EFL Yemeni learners in Indian Universities during Covid-19 Pandemic, *Linguistics and Culture Review*, vol. 4, br. 1, 2020, str. 35-47.
- [2] M. Koohikamali, A. Sidorova: Information Re-Sharing on Social Network Sites in the Age of Fake News, *Informing Science*, vol. 20, 2017.
- [3] T. Vukušić Rukavina (ur.): Infodemija - vrtlog dvojbjenih informacija, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021.
- [4] C. Zielinski: Infodemics and infodemiology: a short history, a long future, *Rev Panam Salud Publica*, vol. 45, e40, 2021.
- [5] L. Škorić, H. Markulin: U vrtlogu infodemije: važnost informacijske i zdravstvene pismenosti i aktivna uloga Središnje medicinske knjižnice, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, vol. 65, br. 1, 2022, str. 177–198.
- [6] A. Campan, A. Cuzzocrea, T. M. Truta: Fighting fake news spread in online social networks: Actual trends and future research directions, *Zbornik radova*, 2017.
- [7] G. Pennycook, D. G. Rand: Lazy not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning, *Cognition*, vol. 188, 2019, str. 39-50.
- [8] U. K. Ecker, J. L. Hogan, S. Lewandowsky: Reminders and repetition of misinformation: Helping or hindering its retraction?, *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, vol. 6, br. 2, 2017, str. 185-192.
- [9] D. Nikolov, A. Flammini, F. Menczer: Right and left partisanship predicts (asymmetric) vulnerability to misinformation, *arXiv preprint arXiv:2010.01462*, 2020.
- [10] J. H. Lipschultz: *Social media communication: Concepts, practices, data, law and ethics*, Routledge, London, 2020.
- [11] J. Palfrey: Misinformation and disinformation, *Encyclopedia Britannica*, dostupno 6. kolovoza 2024.
- [12] E. Pírková, F. Lukáš, E. Simon, F. Otto, D. Naranjo: *Informing the Disinfo Debate: A Policy Guide for Protecting Human Rights*, Access Now, Civil Liberties Union for Europe, 2021.
- [13] C. Vaccari, A. Chadwick: Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News, *Social Media + Society*, vol. 6, br. 1, 2020.

- [14] F. Menczer, T. Hills: Information overload helps fake news spread, and Social Media Knows It, *Scientific American*, vol. 323, br. 6, 2020, str. 54-61.
- [15] Svjetska zdravstvena organizacija: Infodemija i borba protiv dezinformacija, dostupno 1. rujna 2022.
- [16] N. Mheidly, M. Y. Fares, H. Zalzale, J. Fares: Effect of social media and the COVID-19 infodemic on healthcare delivery: A systematic review, *Frontiers in Public Health*, vol. 9, 2021.
- [17] L. Abuhaloob, T. D. Purnat, C. Tabche, Z. Atwan, E. Dubois, S. Rawaf: Management of infodemics in outbreaks or health crises: a systematic review, *Frontiers in Public Health*, vol. 12, 2024.
- [18] G. Sampogna, M. Di Vincenzo, M. Luciano, B. Della Rocca, U. Albert, C. Carmassi, G. Carrà, F. Cirulli, B. Dell'Osso, M. G. Nanni, M. Pompili, G. Sani, A. Tortorella, U. Volpe, A. Fiorillo: The effect of social media and infodemic on mental health during the COVID-19 pandemic: Results from the COMET multicentric trial, *Frontiers in Psychiatry*, vol. 14, 2023.
- [19] A. Fournier, A. Laurent, F. Lheureux, M. A. Ribeiro-Marthoud, F. Ecartot, C. Binquet: Impact of the COVID-19 pandemic on the mental health of professionals in 77 hospitals in France, *PLoS ONE*, vol. 17, br. 2, 2022, e0263666.
- [20] A. De Angelis, C. E. Farhart, E. Merkley, D. A. Stecula: Editorial: Political Misinformation in the Digital Age During a Pandemic: Partisanship, Propaganda, and Democratic Decision-Making, *Frontiers in Political Science*, vol. 4, 2022.
- [21] B. Guo, Y. Ding, L. Yao, Y. Liang, Z. Yu: The Future of Misinformation Detection: New Perspectives and Trends, *Journal of the ACM*, vol. 71, 2024.
- [22] V. Suarez-Lledo, J. Alvarez-Galvez: Prevalence of Health Misinformation on Social Media: Systematic Review, *Journal of Medical Internet Research*, vol. 23, br. 1, 2021, e17187.
- [23] R. Smith, K. Chen, D. Winner, S. Friedhoff, C. Wardle: A Systematic Review of COVID-19 Misinformation Interventions: Lessons Learned, *Health Affairs*, vol. 42, br. 12, 2023, str. 1738-1746.
- [24] National Academies: Nobel Prize Summit fuels initiatives to combat misinformation and disinformation and build trust in science, dostupno 22. lipnja 2023.
- [25] J. P. Tanner, C. Takats, H. S. Lathan, A. Kwan, R. Wormer, D. Romero, H. E. Jones: Approaches to Research Ethics in Health Research on YouTube: Systematic Review, *Journal of Medical Internet Research*, vol. 25, 2023, e43060.

- [26] L. J. Bergsma, M. E. Carney: Effectiveness of health-promoting media literacy education: A systematic review, *Health Education Research*, vol. 23, br. 3, 2008, str. 522-542.
- [27] J. E. van Bekkum, S. Hilton: Primary care nurses' experiences of how the mass media influence frontline healthcare in the UK, *BMC Family Practice*, vol. 14, br. 178, 2013.
- [28] I. Secosan, D. Virga, Z. P. Crainiceanu, L. M. Bratu, T. Bratu: The Moderating Role of Personal Resources Between Demands and Ill-Being of Romanian Healthcare Professionals in the COVID-19 Pandemic, *Frontiers in Public Health*, vol. 9, br. 736099, 2021.
- [29] H. T. P. Williams, J. R. McMurray, T. Kurz, F. H. Lambert: Network analysis reveals open forums and echo chambers in social media discussions of climate change, *Global Environmental Change*, vol. 32, 2015, str. 126-138.
- [30] S. M. Abdelmoneim: Strategies for combating health misinformation: A role for healthcare providers, *Journal of Patient Safety and Risk Management*, 2023.
- [31] G. Eysenbach: Fighting the infodemic: the 4 i Framework for Advancing Communication and Trust, *BMC Public Health*, vol. 21, br. 1, 2020, str. 680.
- [32] D. Romer, K. H. Jamieson: Conspiracy beliefs and vaccination intent for COVID-19 in an infodemic, *PLOS ONE*, vol. 15, br. 12, 2020, e0245902.
- [33] C. M. Pulido, B. Villarejo-Carballido, G. Redondo-Sama, A. Gómez: Role of social media in spreading misinformation during the COVID-19 pandemic, *Scientific Reports*, vol. 10, br. 1, 2020, str. 16598.

12. Popis tablica

1. *Tablica 1:* Koja je Vaša dob?
2. *Tablica 2:* Koja je Vaša najviša završena razina obrazovanja?
3. *Tablica 3:* Imate li medicinsko obrazovanje?
4. *Tablica 4:* Koliko često pratite objave na Facebooku, Index.hr, Podravskom listu, Jutarnjem i sličnim platformama?
5. *Tablica 5:* U kojoj mjeri vjerujete znanstvenicima i liječnicima?
6. *Tablica 6:* U kojoj mjeri vjerujete medijima?
7. *Tablica 7:* Koliko često smatrate da ste bili izloženi lažnim vijestima povezanim s javnim zdravljem u posljednjih godinu dana?
8. *Tablica 8:* Koliko često primjećujete lažne vijesti o zdravlju na internetu?
9. *Tablica 9:* Koliko često koristite društvene medije (npr. Facebook, TikTok) za informiranje o zdravstvenim temama?
10. *Tablica 10:* Vjerujete li kada mediji u svom tekstu pišu "znanstvenici tvrde...".
11. *Tablica 11:* Kako obično provjeravate istinitost informacija o javnom zdravlju koje vidite na društvenim medijima?
12. *Tablica 12:* Jeste li ikada prenijeli/podijelili informacije koje ste vidjeli/čuli vezane za zdravlje prije nego što ste provjerili njihovu istinitost?
13. *Tablica 13:* Koliko mislite da lažne vijesti utječu na ponašanje ljudi u vezi sa zdravljem?
14. *Tablica 14:* Smatrate li da su lažne vijesti o javnom zdravlju pridonijele širenju dezinformacija o medicinskim tretmanima ili preventivnim mjerama?
15. *Tablica 15:* Smatrate li da je cijepljenje dobro ili loše?
16. *Tablica 16:* Koju izjavu od ponuđenih smatrate točnom? (može biti više točnih odgovora)
17. *Tablica 17:* Koji su mogući uzroci širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju? (Označite sve odgovore koji po vašem mišljenju mogu biti uzroci)
18. *Tablica 18:* Koliko vjerujete da su lažne vijesti o zdravlju bile raširen problem prije nego što su društveni mediji postali tako dominantan izvor informacija?
19. *Tablica 19:* Smatrate li da su tradicionalni mediji poput televizije i tiskanih novina bili podjednako podložni širenju lažnih vijesti o zdravlju kao društveni mediji danas?
20. *Tablica 20:* Vjerujete li da bi strože sankcije za širenje lažnih vijesti o zdravlju na društvenim medijima smanjile problem infodemije?

21. *Tablica 21:* Smatrate li da bi obrazovanje o medijima i kritičkom razmišljanju trebalo biti dio školskog kurikuluma?

22. *Tablica 22:* Koju od navedenih strategija smatrate najvažnijom za suzbijanje širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju?

13. Prilog

Link za pristup anketi:

https://docs.google.com/forms/d/1i0_TPN3px_Un9LJd08YK7wpQXNBKkC-R0NrVv-ic49Q/edit#responses

1. *Koja je Vaša dob?*

- 18-35
- 36-54
- 55-73
- 74 i više

2. *Koja je Vaša najviša završena razina obrazovanja?*

- Osnovna škola
- Srednja škola
- Preddiplomski studij / Viša stručna sprema
- Diplomski studij / Visoka stručna sprema
- Poslijediplomski magistarski ili specijalistički studij
- Poslijediplomski doktorski studij

3. *Imate li medicinsko obrazovanje?*

- Da
- Ne

4. *Koliko često pratite objave na Facebooku, Index.hr, Podravskom listu, Jutarnjem i sličnim platformama?*

- Svaki dan
- Nekoliko puta tjedno
- Ponekad
- Rijetko
- Nikad

5. *U kojoj mjeri vjerujete medijima?*

- Potpuno
- Djelomično
- Neutralno
- Malo
- Uopće ne vjerujem

6. *U kojoj mjeri vjerujete znanstvenicima i liječnicima?*

- Potpuno
- Djelomično
- Neutralno
- Malo
- Uopće ne vjerujem

7. *Koliko često smatrate da ste bili izloženi lažnim vijestima povezanim s javnim zdravljem u posljednjih godinu dana?*

- Vrlo često
- Često
- Ponekad
- Rijetko
- Nikad

8. *Koliko često primjećujete lažne vijesti o zdravlju na internetu?*

- Svaki dan
- Nekoliko puta tjedno
- Ponekad
- Rijetko
- Nikad

9. *Koliko često koristite društvene medije (npr. Facebook, TikTok) za informiranje o zdravstvenim temama?*

- Često
- Ponekad
- Rijetko
- Nikad

10. *Vjerujete li kada mediji u svom tekstu pišu "znanstvenici tvrde..."?*

- Da, uvijek
- Ponekad
- Rijetko
- Nikada

11. *Kako obično provjeravate istinitost informacija o javnom zdravlju koje vidite na društvenim medijima?*

- Provjerim druge pouzdane izvore informacija
- Ne provjeravam, vjerujem prvoj informaciji koju vidim
- Nisam siguran/a
- Ponekad pretražim na internetu, ali ne uvijek

12. *Jeste li ikada prenijeli/podijelili informacije koje ste vidjeli/čuli vezane za zdravlje prije nego što ste provjerali njihovu istinitost?*

- Jesam
- Nisam
- Nisam siguran/na

13. *Koliko mislite da lažne vijesti utječu na ponašanje ljudi u vezi sa zdravljem?*

- Vrlo velik utjecaj
- Velik utjecaj
- Umjeren utjecaj
- Mali utjecaj
- Bez utjecaja

14. *Smatrate li da su lažne vijesti o javnom zdravlju pridonijele širenju dezinformacija o medicinskim tretmanima ili preventivnim mjerama?*

- Da
- Ne
- Nisam siguran/na

15. *Smatrate li da je cijepljenje dobro ili loše?*

- Vrlo dobro
- Dobro
- Neutralno
- Loše
- Vrlo loše

16. *Koju izjavu od ponuđenih smatrate točnom? (može biti više točnih odgovora)*

- Cijepljenjem protiv COVID-a planira se provesti čipiranje stanovništva
- COVID je projekt da se smanji starije stanovništvo
- 5G pridonosi širenju COVID-a
- COVID je stvoren u laboratoriju u SAD-u i plasiran je kao biološko oružje protiv Kine
- Korona je kreirana u laboratoriju u Wuhanu i greškom je pobjegla iz laboratorija
- Korona potječe od zaraženog šišmiša
- Ništa od navedenog
- Ostalo – “Negdje između je istina”, “Nisam sigurna u podrijetlo ali vjerujem da nije puštena namjerno”, “Ne znam”.

17. *Koji su mogući uzroci širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju? (Označite sve odgovore koji po vašem mišljenju mogu biti uzroci)*

- Senzacionalističko izvještavanje radi privlačenja pažnje publike
- Namjerno širenje dezinformacija radi političkih ili ideoloških ciljeva
- Nedovoljna kontrola autentičnosti izvora informacija prije objavljivanja
- Financijska motivacija za širenje senzacionalnih ili kontroverznih informacija
- Nepotpuna informiranost ili nepažnja javnosti pri dijeljenju informacija

- Manipulacija javnim mnijenjem od strane interesnih skupina ili lobista
- Želja pojedinaca ili grupa za nametanjem vlastitih stavova ili uvjerenja
- Nedostatak medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja u široj populaciji

18. *Koliko vjerujete da su lažne vijesti o zdravlju bile raširen problem prije nego što su društveni mediji postali tako dominantan izvor informacija?*

- Vrlo vjerujem
- Djelomično vjerujem
- Neutralan/na sam
- Malo vjerujem
- Uopće ne vjerujem

19. *Smatrate li da su tradicionalni mediji poput televizije i tiskanih novina bili podjednako podložni širenju lažnih vijesti o zdravlju kao društveni mediji danas?*

- Da, podjednako su podložni
- Ne, tradicionalni mediji bili su manje podložni
- Ne, društveni mediji su manje podložni
- Nisam siguran/a

20. *Vjerujete li da bi strože sankcije za širenje lažnih vijesti o zdravlju na društvenim medijima smanjile problem infodemije?*

- Da
- Ne
- Nisam siguran/a

21. *Smatrate li da bi obrazovanje o medijima i kritičkom razmišljanju trebalo biti dio školskog kurikulumuma?*

- Da
- Ne
- Nisam siguran/na

22. *Koju od navedenih strategija smatrate najvažnijom za suzbijanje širenja lažnih vijesti o javnom zdravlju?*

- Edukacija javnosti o prepoznavanju lažnih vijesti
- Strože reguliranje informacija na društvenim medijima
- Suradnja zdravstvenih institucija s medijima radi promicanja pouzdanih informacija
- Povećanje transparentnosti i odgovornosti medijskih platformi u filtriranju i označavanju lažnih informacija
- Promicanje medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja u školama i javnosti
- Poticanje novinarske etike i profesionalnih standarda u izvještavanju o zdravstvenim temama

IZJAVA O AUTORSTVU

Završni/diplomski/specijalistički rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Erin Lovrek (*ime i prezime*) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog/specijalističkog (*obrisati nepotrebno*) rada pod naslovom Utjecaj dezinformacija i misinformacija na društveno ponašanje, zdravstvene ishode i javno zdravlje (*upisati naslov*) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(*upisati ime i prezime*)

(*vlastoručni potpis*)

Sukladno članku 58., 59. i 61. Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti završne/diplomske/specijalističke radove sveučilišta su dužna objaviti u roku od 30 dana od dana obrane na nacionalnom repozitoriju odnosno repozitoriju visokog učilišta.

Sukladno članku 111. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima student se ne može protiviti da se njegov završni rad stvoren na bilo kojem studiju na visokom učilištu učini dostupnim javnosti na odgovarajućoj javnoj mrežnoj bazi sveučilišne knjižnice, knjižnice sastavnice sveučilišta, knjižnice veleučilišta ili visoke škole i/ili na javnoj mrežnoj bazi završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice, sukladno zakonu kojim se uređuje umjetnička djelatnost i visoko obrazovanje.